

**FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN BANKACILIK SİSTEMİ
İÇİNDEKİ YERİ: TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI GENEL**

DURUM ANALİZİ

Ahmet Tayfur AKCAN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK

Uşak

Mayıs, 2012

**FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN BANKACILIK SİSTEMİ İÇİNDEKİ
YERİ:TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI GENEL DURUM ANALİZİ**

AHMET TAYFUR AKCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2012

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN BANKACILIK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ: TÜRKİYE'DE KARŞILAŞTIRMALI GENEL DURUM ANALİZİ

Ahmet Tayfur AKCAN

İktisat Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2012

Danışman: Doç. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK

Bu çalışma Türkiye'deki katılım bankacılığı hakkında bilgi verilmek amacıyla hazırlanmıştır. Katılım bankacılığı ve mevduat Bankacılığı genel işleyiş, yapı ve faaliyet bakımından birbirlerinin alanına girdiğinden ilk olarak mevduat bankacılığının genel yapısı, tarihçesi ve sektörel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Sonra faizsiz bankacılığının fikri alt yapısına gelişimine, ilgili kurum ve kuruluşlarına, işleyiş yapısına ve Türkiye'de faaliyette bulunan ve 2005 yılından sonra adı katılım bankacılığı olarak değiştirilen özel finans kuruluşları hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak da katılım bankacılığı ve mevduat bankacılığının 2005-2010 yılları arasındaki personel yapısı, aktif büyüklükleri, fon toplama ve kullandırma oranları bakımından karşılaştırma yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık, Mevduat Bankacılığı

ABSTRACT**THE PARTICIPATION BANKING IN BANKING SECTOR: THE
COMPERATIVE GENERAL STATEMENT ANALYSIS IN TURKEY**

Ahmet Tayfur AKCAN

Department Of Economics

Uşak University Institute Of Social Sciences, May 2012

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK

This study is intended to give information about participation bank in Turkey. Since participation bank and deposit banking are jointly related in terms of overall functioning, structure and activity, first information about general structure, history and sectoral structure of deposit banking is provided. Then, some information is offered about the bases of the idea of interest-free banking, its development, relevant institutions and agencies, its functioning structure as well as the private financial institutions operating in Turkey whose name was changed as participation bank after 2005. Lastly, participation bank and deposit banking are compared with respect to personnel structure, size of assets, fund collection and utilization rates.

Key words : Participation Banking, Interest-Free Banking, Deposit Banking

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İktisat Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ahmet Tayfur AKCAN'ın "Faizsiz Bankacılık Sisteminin Bankacılık Sistemi İçindeki Yeri: Türkiye'de Karşılaştırmalı Genel Durum Analizi" başlıklı tezi 31.05.2012 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK.....

Üye : Yard. Doç. Dr. Hilmi ÖZKAYA

Üye : Yard. Doç. Dr. İsmail AYDEMİR

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Musa ÇİFÇİ

ÖNSÖZ

Bu tezi hazırlamamda emeğini, eşsiz tecrübelerini ve değerli zamanını hiç bir şekilde esirgemeyen, beni sürekli destekleyip, motive ederek yol gösteren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Abdulkadir KÖKOCAK'a sonsuz teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan ve beni her koşulda destekleyen, beni yüreklendirip bana emek veren kıymetli anneme, muhterem babama, değerli kardeşlerime ve fedakar eşime teşekkür ederim.

Ahmet Tayfur AKCAN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ahmet Tayfur AKCAN
Doğum Yeri ve Tarihi : İzmir, 16/09/1988
Lisans Öğrenimi : Selçuk Üniversitesi İİBF İktisat
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

çalıştığı kurumlar : Muş Alparslan Üniversitesi Araştırma Görevlisi

İletişim

e-posta adresi : tayfurakcan@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK	i
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	ii
ABSTRACT	iii
JURİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	xii
ŞEKİLLER	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: GELENKSEL BANKACILIK SİSTEMİ	2
1.1.GENEL OLARAK BANKACILIK SİSTEMİ VE EKONOMİK YAPI İÇERİSİNDEKİ YERİ	2
1.1.1. Finansal Sistem Ve Bölümleri	3
1.1.2 Bankacılık Sistemi	4
1.1.2.1 Bankacılık Sisteminin Tarihçesi	6
1.1.2.1.1 Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi	7

1.1.2.1.2 Türkiye’de Bankacılık Sisteminin Gelişimi	9
1.1.2.1.2.1 Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sistemi	10
1.1.2.1.2.2 Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	12
1.1.2.2. Türk Mevduat Bankacılığının Sektör Analizi	15
1.1.2.3. Türk Mevduat Bankacılığının Sektörel Sorunları	18
2. BÖLÜM: KATILIM BANKACILIĞI	24
2.1.Faizsiz Bankacılık Sistemi	24
2.2.Katılım Bankacılığı Sisteminin Tarihçesi	25
2.2.1.Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi	25
2.2.2.Türkiyede Katılım Bankacılığının Tarihçesi	27
2.3.Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri	28
2.3.1.İç Faktörler	28
2.3.2.Dış Faktörler	29
2.4.Katılım Bankalarının Kuruluş Şartları Ve Faaliyet Alanları	29
2.5.Katılım Bankacılığının Finansal Olarak İşleyişi	33
2.5.1.Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri	35
2.5.1.1.Özel Cari Hesaplar:	35
2.5.1.2.Katılma Hesapları	35

2.5.2.Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri	36
2.5.2.1.Mudaraba	37
2.5.2.2.Muşaraka	38
2.5.2.3.Müşaraka Mütenakısa	39
2.5.2.4.Muzara Ve Musakat	39
2.5.2.5.Murabaha	39
2.5.2.6.İcara	39
2.5.2.7.Selem Yöntemi	40
2.5.2.8. İstisna	41
2.5.2.9.Sukuk	41
2.5.2.10. Tekafül	41
2.5.2.11.Karz-I Hasen	42
2.6.Katılım Bankacılığının Uluslararası Kuruluşları	42
2.6.1.İslami Yatırım Ve İhracat Kredi Şirketi (ICIEC)	42
2.6.2.İslami Özel Sektörün Geliştirilmesi Kurumu (ICD)	43
2.6.3.İslami Bankalar Ve Finans Kurumları Genel Birliği (GCIBFI)	43
2.6.4.İslami Finans Haberleri Şirketi	43
2.6.5.İslami Çalışma Ve Araştırma Enstitüsü (IRTI)	43

2.6.6.Uluslararası İslami Derecelendirme Kuruluşu (IIRA)	44
2.6.7.İslam Kurumlarının Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)	44
2.6.8.Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)	44
2.6.9.İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)	45
2.6.10.İslam Kalkınma Bankası (IDB)	45
2.7.Malezya'da İslami Bankacılık	45
2.8.Türkiye'de Faizsiz Bankacılık	48
2.8.1.Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	48
2.8.2.Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	49
2.8.3.Asya Katılım Bankası A.Ş	49
2.8.4.Türkiye Finans Katılım Bankası	50
2.9.Türkiye Katılım Bankaları Birliği	50
2.9.1.TKBB'nin Amacı Görevleri Ve Yetkileri	50
2.9.2.TKBB'nin Organları	53
2.9.2.1.Genel Kurul	53
2.9.2.2.Yönetim Kurulu	54
2.9.2.3.Genel Sekreterlik	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	56
3.1. Katılım ve Mevduat bankalarının Aktif yapılarındaki değişim.	56
3.2. Katılım ve mevduat bankacılığın çalışan sayısındaki değişim	58
3.3. Katılım ve Mevduat bankacılığının fon toplama ve kullandırma yönlerinden karşılaştırılması	60
3.3.1. Fon toplama yönünden Katılım ve mevduat bankacılığının karşılaştırılması	60
3.3.2. Katılım ve Mevduat bankacılığının fon kullandırma yönünden karşılaştırılması	67
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	77

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3,1: Bankaların Aktif Verileri	57
Tablo 3,2 Katılım ve mevduat bankalarının personel sayıları	58
Tablo 3,3 Bankaların personel alımı artış oranları	59
Tablo 3,4 Katılım bankalarının fonlarının hesaplara dağılımı	61
Tablo 3,5 Mevduat bankalarının topladıkları fonların hesaplara dağılımı	63
Tablo 3,6 Katılım bankalarının kullandığı kredilerin dağılımı	65
Tablo 3,7 Mevduat bankalarının kullandığı kredilerin dağılımı	66
Tablo 3,8 Bankaların kullandığı toplam krediler	68
Tablo 3,9 Mevduat bankalarının kullandırdığı kredilerin sektörlere göre dağılımı	69
Tablo 3,10 Katılım bankalarının kullandırdıkları kredilerin sektörlere göre dağılımı	70
Tablo 3,11 Temel sektörlerin büyüme hızları	71
Tablo 3,12 Katılım bankacılığının temel sektörlere sağladığı kredilerin dağılımı	72
Tablo 3,13 Mevduat bankacılığının sektörlere dağıttığı kredilerin dağılımı	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3,1 Bankaların aktif artışı değişim oranları	57
Şekil3,2 Bankaların personel alımı artış oranları	59
Şekil 3,3 Katılım bankalarında toplanan fonların yüzdelerik dağılımı	62
Şekil 3,4 Mevduat bankalarının topladıkları fonların hesaplara dağılımı	63
Şekil3,5 Bankaların fon artış oranları	64
Şekil 3,6 Bankaların kullandığı kredilerin artış oranları değişimi	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI Institution	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial
AŞ	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu
BNMN	: Bank Negara Monetary Notes
GCIBFI	: General Council for Islamic Banks & Financial Institutions
GII	: Government Investment Issue
IAB	: Islamic Accepted Bills
ICD	: Islamic Corporation For The Development of The Private Sector
ICIEC	: Islamic Corporation for Insurance of Investments and Export Credits
IDB	: Islamic Development Bank
IFSB	: Islamic Financial Services Board
IIFM	: International Islamic Financial Market
IIMM	: Islamic Interbank Money Market
IIRA	: Islamic International Rating Agency
INI	: Islamic Negotiable Instruments
INID	: Islamic Negotiable Instruments of Deposit
IRTI	: Islamic Research and Training Institute

KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
MII	: Mudharabah İnter-Bank İntvestment
MÖ	: Milattan Önce
NIDC	: Negotiable Islamic Debt Certificate
SBNMI	: Sukuk Bank Negara Malaysia İjarah
SMC	: Cagamas Mudharabah Bonds
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
YY	:Yüzyıl

GİRİŞ

Türkiye'de katılım bankacılığı 1975 yılında çıkarılan khk ile başlamıştır. Devletin yaptığı bu girişimi özel finans kurumları için 1983 yılında çıkartılan karar izlemiştir. Bu karardan sonra ilk katılım bankası 1985 yılında kurulmuştur. Bunu 1989, 1991 ve 1996 yılında halen daha faaliyette bulunan özel finans kurumları izlemiştir. 2005 yılında bu özel kurumların adı katılım bankacılığı olarak değiştirilmiştir. Katılım bankalarının Türkiye'deki tarihin yeni sayılabilecek düzeyde olmasına rağmen geleneksel bankacılık sistemiyle rekabet edebilir haldedir. Bu üç bölümden oluşan çalışmamda söz konusu bu iki bankacılık sisteminin mukayesesi üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ilk bölümünde genel hatlarıyla bankacılık sisteminin finans sistemi içerisindeki yerine değinip geleneksel bankacılık sistemi olan mevduat bankacılığının dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimine, işleyiş prensiplerine, sektör analizine ve sektörel sorunlarına değinildi.

İkinci bölümde faizsiz bankacılık sisteminin fikir olarak alt yapısına, tarihsel gelişimine, kuruluş şartları, kuruluş nedenleri ve faaliyet alanlarına, finansal olarak işleyişi içerisinde fon toplama ve kullandırma yöntemlerine, uluslararası alanda faaliyet gösteren faizsiz bankacılık kuruluşlarına, Malezya'daki faizsiz bankacılık sistemini işleyişine ve Türkiye'de faaliyette bulunan faizsiz bankalar hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Son bölümde ise Katılım bankacılığı ile mevduat bankacılığının aktif değişimleri, çalışan sayıları, topladıkları ve kullandırdıkları fonların oransal büyüklükleri yönünden karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELENKSEL BANKACILIK SİSTEMİ

1.GENEL OLARAK BANKACILIK SİSTEMİ VE EKONOMİK YAPI İÇERİSİNDEKİ YERİ

Gün geçtikçe gelişen ve çeşitlenen faaliyet alanlarında bankaların tanımını yapmak güçleşmiştir. Ancak genel anlamda bakıldığında likidite ve sermaye ihtiyacına göre mevduat kabul ederek fon toplayan ve topladığı fonları ihtiyaçlarına göre devlete ve özel kişilere dağıtan, söz konusu bu dağıtımdan maksimum kar sağlamayı amaçlayan finansal aracı kuruluşlara banka denir.¹ Türkiye’de bankalar mevduat bankaları katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarından oluşur.²

Gelişmekte olan ülkemizin özel ve tüzel yatırımların fon ihtiyaçlarının giderilmesinde önemli etkisi olan bankalar finansal sistemimizin önemli bir unsurudur. Banka dışı finansal araçların sayısının ve ekonomik yapı içerisindeki payının artmasına rağmen finansal sistemimiz içindeki bankaların aktif büyüklüğü toplam finansal sistemimizin büyük çoğunluğunu oluşturur.

¹ Aslan EREN, Türkiye Ekonomisi, 2.Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2008, S:271

² Bankacılık Kanunu, Hukuk Cep Kitapları Dizisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, S:6

Yapılan ampirik çalışmalarda son yıllarda bankalara yoğun miktarda sermaye girişi olması sebebiyle bankaların ekonomik sistem içerisindeki payı daha da büyümektedir.³

Bankacılığın ekonomik sistem içerisindeki yerine bakarken öncelikle finansal sistemi, sonra bankacılık sistemini ve daha sonra da bankacılığın finansal sistem içindeki yerini ele alacağız.

1.1 Finansal Sistem Ve Bölümleri

Finansal sistemin işleyişine bakıldığında finansal sistemin başlıca beş bölümü vardır. Bunlar; para, finansal araçlar, finansal piyasalar, finansal piyasadaki kurum ve kuruluşlar ve son bölüm olarak da merkez bankasının olduğunu görüyoruz.⁴ Finansal sistemin bu beş bölümünü kısaca açıklayacak olursak; ilk bölümdeki para piyasaya arz edilen para ve hizmetlerin söz konusu bu mal ve hizmetleri talep edenler arasındaki köprü görevini görürler.

İkinci bölümdeki finansal araçlar tasarrufta bulunan tasarruf sahipleri ile sermayeye yada her hangi bir nedenle paraya ihtiyaç duyan, para talep eden özel yada tüzel kişilerin buluşmasını sağlar.

Üçüncü bölümdeki finansal piyasalar ise finansal araçların daha etkin işleyebilmesi için faaliyet gösteren finansal piyasa unsurudur. Türkiye’de finansal sisteme bakıldığında iki tür finansal piyasa vardır. Bunlar para piyasaları ve sermaye piyasalarıdır. Söz konusu iki piyasa arasındaki farklılığın nedeni vade büyüklüklerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Para piyasasında kısa vadeli yani bir yıllık işlemler görülürken, sermaye piyasalarında orta ve uzun vadeli işlemler gözlemlenir.

³ Salih BARIŞIK Ve Aykut ŞARKGÜNEŞİ, “Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:5 Sayı:9, 2009, S: 19

⁴ İlker PARASIZ, Türkiye Ve Dünyada Bankacılık, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2011, S:2

Dördüncü bölümdeki finansal kurum ve kuruluşlar dört ana başlık altında toplanabilir.⁵

Düzenleyici ve politika saptayıcı kuruluşlar: Hazine müsteşarlığı ve sermaye piyasası kuruludur.

Mevduat toplayan kuruluşlar: kamu ticari bankaları, özel ticari bankalar, yabancı bankalar ve katılım bankalarıdır.

Mali hizmet sunan kuruluşlar: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve borsa bankerleridir.

Diğer kuruluşlar: Diğer üç başlık altına giremeyen diğer kurumlar bu başlık altında toplanır. Bunlar; kalkınma ve yatırım bankaları kredi kooperatifleri, sigorta şirketleri, yatırım fonları, menkul kıymetler yatırım ortaklıkları ev kredi sağlayan kamu fonlarıdır.

Finansal sistemin beşinci bölümü merkez bankasıdır. Merkez bankası kanunda anonim şirket olarak kurulmuştur ve “banka” olarak ifade edilmiştir. Merkez bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır.⁶ Bu amacından dolayı merkez bankası finansal sistemin en önemli bölümlerindedir.

1.2 Bankacılık Sistemi

Bankacılık sistemi uluslararası ticari hayatın sağlıklı işleyebilmesi için olmazsa olmaz unsurlarından olmuştur. Faktoring gibi hizmetleriyle ticari alanda garantör olup ticaretin güvenli ve sağlıklı işlenmesini sağlayarak istihdama ve ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Faaliyetleri sırasında iyi bir yönetim ve sağlıklı verilen kararlar ne kadar fazla olursa bankacılık sistemi o derece sağlıklı işler ve ekonomide lokomotif rolünü üstlenir. Aksi takdirde krizlerle karşı karşıya gelerek ekonomi üzerinde olumsuz etki yapar.

⁵ EREN, A.g.e., S: 258

⁶ Zeynel DİNLER Ve Metin ÖZDEMİR, Kpss İktisat, Ekin Yayıncılık, 2.Baskı, Bursa, 2009, S:680

Bankacılık sektörüne bakıldığında söz konusu bu sistemin beş farklı çekirdek prensibi vardır.⁷ Bunlardan ilk çekirdek prensip bankacılık sisteminde zamanın değerli olmasıdır. Zaman faktörü finansal olaylar üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Zamanın bankacılık sektörü içerisindeki adı “vade”dir. Vadenin uzaması fon talep edenler tarafından ihtiyaç duyulan fon miktarının maliyetinin artması anlamına gelir. Maliyetin artması da fon arz ve talebine doğrudan etki edeceğinden bankacılık sektöründeki finansal olaylardan olan kredinin bulunduğu her türlü işlemlerde fon arzı ve kredi talebi vade unsuru göz önüne alınarak belirlenir.

Bankacılık sisteminin ikinci prensibi ise riskin ödünleşme gerektirmesidir. Bankacılık ve dolayısıyla finansal sektörler statik bir yapıya sahip olmadığından ne zaman, nerede, hangi olayın olacağı belli değildir. Bu belirsizlik beraberinde risk faktörünü getirir. Risk faktörünün olduğu yerde her iki taraf ödünleşme içerisine girer. Örneğin arabasını, evini, sağlığını yada herhangi bir değerini sigortalatmak isteyen biri ileride karşılaşma olasılığı olan olumsuzlukları sigorta şirketine yükler. Böylelikle söz konusu sigorta edilen malın riskinden kurtulur. Bu riski karşı tarafa yüklemenin mal sahibinde maliyeti olduğu için sigorta ettiren kişi sigorta edene belli bir meblağ öder. Sigortacı ise bu riski üzerine alarak gelir elde eder. Süre sonuna kadar herhangi bir olay gündeme gelmezse risk ortadan kalkar ve sigorta edenin geliri kar olur. Bankacılık sektöründe de bu durum böyledir. Kredi arzında banka kredi kullandırmanın maliyetini ve kredinin geri ödenmeyeceği riskini göze alarak krediyi arz eder ve gelir elde eder.

Bankacılık sisteminin üçüncü prensibi enformasyonun kararların temelini oluşturmasıdır. Bankacılık sektöründe gündeme gelen işin meblağı ne kadar yüksek ise her iki tarafta o kadar bilgi toplar. Örneğin 1000TL’lik kredi almak maksadıyla bankaya başvuran biri için ve 100.000TL’lik kredi almak için bankaya başvuran biri hakkında banka yönetimi eşit oranda ilgilenmez. Meblağı daha yüksek olan krediyi talep eden hakkında daha çok araştırma yapar ve daha çok enformasyon toplar. Bu durum bankaya tasarruflarını yatırmak isteyen kişiler içinde aynıdır. Yatırılmak istenen meblağ ne kadar büyükse bankalardan o kadar fazla bilgi toplarlar. Hangi

⁷ PARASIZ, A.g.e. S:24

bankanın getirisi daha fazla ise para o bankaya yatırılır. Bu nedenlerle enformasyon bankacılık sektöründe anahtar rol oynar.

Diğer çekirdek prensip piyasaların fiyat oluşturması ve kaynakları tahsis etmesidir. Piyasalar arz eden satıcılar ile talep eden alıcıların bir araya geldiği yerlerdir. Piyasalarda bankalar mevduat arz ederek ve diğer firmalarda hisse senedi ve bono ihraç ederek aktifleri satarlar. Fon sahipleri ise bu bankaların ve firmaların aktiflerini alırlar. Finansal piyasalar bu alım satım işlemlerini daha kısa sürede biten ve daha az maliyetli olan alış-verişler haline çevirir. Bu fonksiyonundan dolayı finansal piyasalar ekonominin temelini oluşturur. Ve bir ülkedeki finansal piyasa ne kadar gelişmiş olursa o ülkenin ekonomisi o denli gelişmiş ve büyümüş demektir. Piyasalar ve büyüme arasındaki bu ilişkinin sebebi piyasaların fiyatları oluşturması kaynakları tahsis etmesi prensibindedir.

Bankacılığın çekirdek prensiplerinden sonuncusu istikrarın refahı artırması prensibidir. Riskin ödünleşme gerektirmesi prensibiyle yakından ilişkili olan bu prensip risklerin az olmasıyla gelen istikrarın güveni ve dolayısıyla refahı artırması demektir. Risk faktörünü her zaman bireyler ortadan kaldıramazlar. Makro ekonomik risklerin en aza indirilmesi için devletin aktif rol oynaması gerekir. Örneğin fiyat istikrarının sağlanamadığı bir ortamda merkez bankası duruma müdahale ederek temel görevini yerine getirmelidir. Fiyat istikrarı ile birlikte ekonomi büyüyecek, ülke gelişecek ve refah artacaktır. Refahın arttığı bir ekonomide bankalar daha verimli ve daha etkin bir şekilde işleyeceklerdir.

1.2.1 Bankacılık Sisteminin Tarihçesi

Milattan öncesine dayanan bankacılık sisteminin tarihi gelişimini incelerken dünyada bankacılık sisteminin gelişimi ve Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişimi olarak iki başlıkta ele alacağız. Türkiye’de bankacılık sisteminin gelişimine ise cumhuriyetin ilanından önce ve cumhuriyetin ilanından sonra başlıkları altında değineceğiz.

1.2.1.1 Dünyada Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Banka sözcüğü dünya dillerine İtalyancadan geçmiştir. Orijinali “banco“ olan banka teriminin İtalyancadaki anlamı tezgah, masa, bankodur.

Tarihe ilk banka teşkilatı Babil’de bu günkü Warka’nın yerinde olan eski dönemde Uruk şehrinin inşa edildiği topraklarda milattan önce 3500 yılında kurulan “maket” isimli yapıdır. Ünlü Hammurabi kanunlarında bu ilk banka olan Maket’in nasıl işlediğinden bahsedilmektedir.⁸ Söz konusu bu ilk bankanın aslı kırmızı renkli kilisedir. Ve kilisenin papazları isteyenlere tohum, tahıl gibi tarımsal ürünleri borç vermektedir.

Babil ekonomisi ilk çağ ekonomisidir yani para öncesi ekonomidir. Bu ekonomide iki tür borç vardır. Bunlardan ilki %33 faizli olan arpadır. İkinci borç türü ise gümüştür. O zaman için gümüşün faizi %12 ile %20 arasındadır. Bütün bu borç işlemleri tefeciliğin önüne geçmek amacıyla kraliyetin belirlediği yetkili memurlara tasdik ettirilmesi zorunludur. Milattan önce 1900 yıllarında kurulan Hitit imparatorluğunda halkın çoğu tüccarlardan oluşmaktaydı. İş bankalarının ilk örneklerini oluşturan büyük firmalar Hitit imparatorluğu zamanında faaliyette bulunmuşlardır. Milattan önce 1200’lü yıllarda Hitit imparatorluğu yıkıldı. Giges isimli bir kral Lidya devletini kurdu. Giges’in üzerinde değeri kesin suretle yazılmış olan altın-gümüş alaşımını temsil eden bir örnek madeni parçaları düşünmesi ekonomiyi rahatlatmış ve günümüzdeki paranın temelini atmıştır. Bu gelişmelerden sonra paranın yayılmasıyla Yunanlılar paranın tüccarı haline geldiler ve banka tekniğinde çok önemli gelişmelere imza attılar. Yunan bankacılar bugünkü deniz sigortasının yerini tutan işlemler yaparak büyük seferler yapanlara borç para veriyorlardı. Yunan bankacıların bankacılık tekniğine kattığı önemli gelişmeler bununla sınırlı değildi. Müşterilerin kıymetli eşyalarını ve mücevherlerini sakladığı

⁸ İrfan AYKENT, Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı, Ege Matbaası, Ankara, 1970, S 18

kasaları olmaları, yerli müşterilere kefil olmaları ve çeki bulmaları bankacılık sistemine olumlu katkılarındandır.⁹

Orta çağda bankacılığa baktığımızda karşımıza Bizans parası çıkmaktadır. Zamanında bulunduğu topraklarda söz sahibi olan Bizans'ın ekonomik bütünlüğünü kendi parası sağlamaktaydı. Bölgedeki gücüyle orantılı olarak para birimi de zamanın en istikrarlı, en güvenilir para birimi haline geldi.

Para alanındaki bu gelişmelerden sonra bankacılık alanındaki en önemli gelişme ilk defa Templilerin kullandığı çift taraflı kayıt mekanizmasıydı. Bu sistemin ilk kayıtları 1286 yılına aittir. Bu kayıtlar Paris mabedine aittir ve Fransız milli kütüphanesinde mevcuttur. Muhasebe ilminin ilk eseri de 1494 yılında yayınlanmıştır ve Luca Pacioli'ye aittir.¹⁰

Çift taraflı muhasebe kayıtlarını geçirmesiyle Avrupa'da her ülke kendi para birimleriyle kayıtlarını tutmaya başlamışlardır.

Avrupa'da para çeşitliliğindeki bolluk ve bu bolluğun beraberinde getirdiği değerli maden oranlarının bozukluğu paraların birbirlerine göre değerlerinin belirlenmesinde zorluklar ortaya çıkarmıştır. Bu zorlukların aşılması için o zamanın ticaretinin en yoğun olduğu yer olan Amsterdam'da 1609 yılında Amsterdam Bankası kuruldu. Amsterdam bankası tedavüldeki bütün paraları kendisinin çıkardığı "Banka Florini" isimli değer birimine endeksledi. 1637 yılında Venedik'te kurulan Venedik Bankasında çek ve banknot kullanımını gündeme getiren "Contadi Di Banka" sistemini geliştirdi. İngiltere'de ise tüccarlar altınlarını Londra Kulesinde saklamaktaydı. İngiltere Kralının bu altınlara el koymasıyla devlete karşı güveni kırılan İngilizler altınlarını "Goldsmith" denilen tüccarlara verdiler. Tüccarlardan altınlarının tüccarlarda olduğuna dair Şehadetname aldılar. Tüccarlar kenarda duran atıl altınları borç olarak isteyenlere "Goldsmith Notes" denilen kendilerinin hazırladığı senetleri verdiler. Bu senetleri piyasada dolaşmasıyla ve yaygınlaşmasıyla

⁹Dauphin MEUNIER, Bankacılık Tarihi, Çev: Aykut AKINCILAR, Akmen Yayınları, İstanbul, 1969, S10-21

¹⁰MEUNIER, A.g.e. S: 45

ilk banknot sistemi geliştirildi. Para ihtiyacını gidermek ve buna benzer sistemleri kontrol altına almak için İngiltere Bankası kuruldu. Bu kurulan banka tarihteki ilk merkez bankası olma özelliğini taşımaktadır.¹¹

Banka sisteminin bu şekilde ilerlemeler kaydetmesiyle günümüz bankacılığına 17.yy'nin başlarında geçirmiş oldu. Bankacılığın bundan sonraki aşamalarını Chick yaptığı çalışmada 7 aşamada ele almaktadır.¹² Bu aşamalardan ilki mal para sisteminin mevcut olduğu sistemdir. Burada bankaları sadece fon sahipleri ile yatırımcılar arasında basit bir araçtan ibaret görmektedir. İkinci aşama ise şube bankacılığının geliştiği banka sayısının azaldığı ancak bankaların büyüdüğü aşamadır. Üçüncü aşamada bankalar yeterince büyümüş ve bankalar arası ödünç verme mekanizması gelişmiştir. Sonraki aşamada merkez bankalarının en son ödünç veren olma işlemlerini diğer bankaların kabul ettiği aşamadır. Beşinci aşama 1960-1970 yıllarını hedef alır. Amerika ve İngiltere'nin merkez bankalarının rezerv sınırlılıkları getirdiği aşamadır. Bu aşamada fonların daha etkin kullanılmaya başlandığı ve borç yönetimi uygulamalarının daha aktif rol aldığı aşamadır. Altıncı aşamada karşımıza faiz oranlarının yükseldiği ancak bankaların kredi taleplerini yoğun kredi arzıyla karşılık vererek kredi portföylerini sürdürmedikleri aşamadır. Chick'e göre en son aşama olan yedinci aşamada ise piyasa yayılmasının olduğu yani piyasada serbestleşmeye gidilip banka ve banka dışı kurumların arasındaki ayırımın kaybolmaya başladığı aşamadır. Şu anda küresel anlamda yedinci aşamayı yaşamaktayız.

1.2.1.2 Türkiye'de Bankacılık Sisteminin Gelişimi

Bankacılık sisteminin Türkiye'deki gelişimini izlerken konuyu iki başlık altında ele alacağız. Cumhuriyetin ilanı ile ekonomik anlamda yüzünü batıya çeviren Cumhuriyet sonrası bankacılık ile Cumhuriyet öncesi bankacılık sistemlerini karşılaştıracamız.

¹¹ AYKENT, A.G.E. S: 20

¹² Sayım IŞIK, Para, Finans Ve Kriz Post Keynesyen Yaklaşım, Palme Yayıncılık, Ankara, 2010, S: 107-112

1.2.1.2.1 Cumhuriyet Öncesi Bankacılık Sistemi

Osmanlı zamanında bankacılık sektörü kurumsallaşma anlamında 19.yy da gerçekleşmiş olsa da daha öncesinde bankacılığın dışında kendisine özgü bir finansal sistemi vardı. Kredi ihtiyacı olanları kredi sağlamaya yönelik dört çeşit müessese vardı. Bunların ilki para değiştirme, teminat mektubu verme, borç senetleri iskonto ettirme ve borç verme görevleri bulunan genellikle gayrimüslimler tarafından kurulan hazine tarafından tescilli olan sarraflar vardı. Diğerleri mudarabadır. Mudarabanın amacı emek-sermaye ortaklığına dayanarak işletme kurmaktır. Bir diğeri esnaf grupları tarafından işletilen kredi veya sigorta işlemleri faaliyetlerini yürüten orta sandıklarıdır. Bu sandıklardan esnaflar kredi ihtiyacı olduklarında borç para alırlardı. Orta sandıkları sistemi 1909 yılına kadar sürmüş sistemdir. Osmanlının bankacılık dışındaki son finansal sistemiyse para vakıflarıdır. Genellikle düşük faizli kredi sağlayan bu vakıfların kuruluş amaçları sıkıntıya düşen Osmanlı esnafını yüksek faizli kredi verilen tefecilere muhtaç etmemektir. Osmanlı devletinde 1456-1551 yılları arasında 1161 adet para vakfının bulunduğu bilinmektedir.¹³

Osmanlı imparatorluğu zamanında bankacılık sisteminin gelişmemesinin en önemli nedenleri İslam dinine bağlı yaşamaya çalışan Osmanlı vatandaşlarının faizden ve içinde faiz bulunan her şeyden uzak durma konusunda hassasiyet göstermeleri ve erkeklerin tüccarlıktan ziyade devlet işlerine ve askerliğe olan yatkınlığıdır.

Osmanlı zamanında ki bankacılık gelişmelerinde Tanzimat fermandan önce bankacılık faaliyetlerinde resmi olan herhangi bir girişim yoktur. Tanzimat'tan önce daha çok galata sarrafları yada galata bankerleri denilen kredi ihtiyacı olana kredi sağlayan kişiler vardı. Ancak Tanzimat'tan sonra Osmanlı devletinde bankacılık faaliyetlerine resmi olarak girişim yapılmıştır. Tanzimat'tan sonra dinin devlet yönetimindeki etkisi zayıflar ve devlet faiz işine girer. Bu dönemde devlet kaime denilen kağıt para basar.

¹³ Ekrem ERDEM, Para Banka Ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık, Ankara, 2010, S: 290-291

Kaimenin tam ismi para yerine geçen kağıt anlamına gelen “Kaime-i Nakdiye-i Mutebere”dir. Söz konusu ilk kağıt paralar matbaa baskısı değildir. El ile yazılmış ve her birinde resmi mühür bulunan vesikalardır. El ile hazırlandığından taklidi kolay halde olan bu vesikaların kısa zamanda sahteleri çıkmış ve kağıt paraya olan güven azalmıştır. Bunun üzerine ilk hazırlanmaya başlandığı tarihten iki yıl sonra yani 1842 yılında kaimeler matbaa ile basılmaya başlanmıştır.¹⁴

Osmanlıda Tanzimat’tan sonra resmi olarak kurulan ilk banka 1847 yılında J.Allean ve T.Baltazi adlı iki galata bankeri tarafından hükümet yardımıyla kurulan İstanbul bankası olarak bilinen “Banque De Constaniopole”dir. Bu banka 5 yıl faaliyet gösterip 1952 yılında kapanmıştır. Bu bankanın batmasıyla 1856 yılında İngilizlerin kurduğu “Bank-ı Osmani” isimli banka kurulmuş ve faaliyeti uzun sürmeyererek 1863 yılında kapanmıştır. 1863 yılında kendini feshederek kapanan Bank-ı Osmani aynı yıl orijinal adı “Bank-ı Osman-i Şahane” olan Yeni Osmanlı Bankası kuruldu. Bu banka devlet bankası statüsü kazandı. Yeni Osmanlı Bankası her türlü ticari işle uğraşacak, devletin emisyon hizmetini üstlenecek, hazine bonolarını iskonto edecek, devletin iç ve dış borç yönetimini belirleyecek ve devlete kredi açabilecekti.¹⁵

Devlet bankası statüsünde kurulan bu bankanın faaliyete geçmesiyle yavaş yavaş milli bankacılık hareketleri başlamıştır. Osmanlı hükümeti tarafından vali olarak atanan Mithat paşa bulunduğu yerdeki çiftçilerin kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1863 yılında memleket sandığı adını taşıyan ilk tarım kredi müessesesini kurmuştur. Kısmen banka kısmen tarım kredi kooperatifi olan bu müessese günümüz Ziraat Bankasının temelini oluşturur. 1867 yılında memleket sandıkları nizamnamesinin yürürlüğe girmesiyle Mithat Paşa’nın bu uygulaması Osmanlı Devletinin her yanında sandıkların açılmasını sağlamıştır. Zamanla amaçlarından saptırılan memleket sandıklarını kontrol altına alabilmek için söz konusu sandıkları merkezi yönetime bağlamak amacıyla “Menafî” sandıkları kurulmuştur. Bu gelişmeyle kayıtlar daha düzenli ve daha bilimsel tutulmuştur. Menafi sandıklarının daha çağdaş işleyebilmesi için devlet menafi sandıklarının görevini verdiği modern

¹⁴ www.tcmb.gov.tr

¹⁵ ERDEM, A.g.e. S: 292

finans kuruluşu olan Ziraat Bankasını 15 Ağustos 1888 yılında resmen kurmuştur. Faaliyette bulunan Menafi sandıklarını Ziraat Bankasının şubeleri haline getirmiştir. Ziraat Bankasının ilk kuruluş görevleri; satılması mümkün olmayan gayrimenkul rehinini ve kıymeti kefalet karşılığında çiftçiye kredi kullandırmak, faiz karşılığında tevdiat kabul etmek, ziraate ilişkin sarraflık ve aracılık işlerini yapmak olarak belirlenmiştir.¹⁶

Bankacılık faaliyetleri Ziraat Bankasıyla daha da hızlanmıştır. 1908 yılından 1923'e kadar 24 milli banka kurulmuş olup bunların 10 tanesi cumhuriyet dönemine kadar kapanırken kalan 14'ü cumhuriyet döneminde de faaliyet göstermiştir.¹⁷ Ayrıca merkezi yabancı ülkelerde bulunan birçok banka Osmanlı topraklarında şube açarak faaliyete başladı ve bu bankalardan 13 tanesi faaliyetlerine devam ederek cumhuriyet dönemi içerisinde de faaliyette bulundular.¹⁸

1.2.1.2.2 Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyet ilan edildiği zaman Türkiye Cumhuriyetindeki mevcut bankacılık durumuna değinmek gerekirse o zamanda ülkemizde faaliyette bulunan 31 bankanın 18'i milli banka, 13 de yabancı bankadır.¹⁹ Cumhuriyetin ilanı ile savaştan yeni çıkmanın etkisiyle ve altyapı yatırımları yapılması gerekliliğinden dolayı ulusal olarak sermayeye ihtiyaç duyulmasından dolayı bankacılığı hiç olmadığı kadar ihtiyaç duymaktaydık.

Cumhuriyet döneminde bankacılık konusundaki ilk önermeler Atatürk başkanlığında toplanan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ekonomik anlamda yüzünü batıya döndüğü İzmir İktisat Kongresi'nde gündeme geldi. Bu kongrede bankacılıkla ilgili bankacılığın elzem olduğu, özel kesim yetersiz olduğundan devletin bankacılık sektörüne katkı sağlaması gerektiği, milli bankalar kurulması gerektiği ve sanayi kesiminin desteklenmesi için sanayi bankası kurulması gerektiği vurgulandı. Bu

¹⁶ www.ziraat.com.tr

¹⁷ ERDEM, A.g.e. S: 294

¹⁸ PARASIZ, A.g.e. S: 22

¹⁹ Öztin AKGÜÇ, "Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler", Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 71, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1975, S: 14

kongreden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin bankacılık seyrini dönem dönem inceleyecek olursak ilk dönem 1932'ye kadar olan dönemdir.

Bu dönemde özel sermayeyle kurulan ilk büyük banka olan Türkiye İş Bankası kurulmuştur. 1924 yılında kurulan Türkiye İş Bankası her türlü bankacılık işlemlerini yapan bir banka olduğundan Türkiye Cumhuriyeti'nin yükselmesinde önemli rol oynamıştır. Sanayi kesimini desteklemek için Türkiye İş Bankası'ndan sonra İzmir İktisat Kongresinde alınan karar gereği 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu. Bu banka ilk kalkınma bankamızdır. Söz konusu bu banka 7 yıl faaliyette bulunduktan sonra 7 Temmuz 1932 tarihinde Türkiye Sanayi ve Kredi Bankasına devredildi. Bir yılda bu şekilde faaliyet gösteren Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası Devlet Sanayi Ofisiyle birlikte 1933 yılında kurulan Sümer Banka devredildi. Sanayi kesimi de gerekli bankasına kavuştuktan sonra savaş nedeniyle yıkılan yerlerin yapılması ve emlak ihtiyacının karşılanması için kredi sağlayan Türkiye Emlak Kredi Bankası kuruldu. Bu dönemde ki son banka ise 30 Haziran 1930 tarihinde kurulan ve temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'dır.

1933 yılına kadar 4 büyük bankanın yanında 27 adet yerel banka da kurulmuştur. Bu bankaların en önemlilerinden birisi olan Bor Zürra Ve Tüccar Bankası anonim şirket olarak kurulmuştur. 1922 tarihinde 5 Osmanlı Lirası değerinde bulunan 10.000 adet hisseyle 50.000 liralık kuruluş sermayesiyle kurulan bu banka 6 yıl sonra 1928 tarihinde sermayesini ikiye katlayarak 100.000 liraya çıkarmıştır. Kuruluşunda faaliyet süresi 51 yıl olarak belirlense de günün şartlarına ayak uyduramaması gerekçesiyle 1960 yılında faaliyetini durdurmuş ve 1965 yılında resmen kapanmıştır.²⁰

1933 ve 1944 yılları arasında önemli devlet bankaları peş peşe kurulmuş ve devlet bankacılık sektöründe etkinliğini arttırmıştır. Bu dönemde 3 Haziran 1933 tarihinde 20 milyon sermayeli Sümerbank kuruldu. Şehirlerin altyapı hizmetlerini daha hızlı ve daha etkin yürütebilmesi amacıyla 24 Haziran 1933 tarihinde Belediyeler

²⁰ Serdar SARISIR, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri Niğde Örneği", Türklük Araştırmaları, Sayı:26, 2009, S: 205

Bankası kuruldu ve daha sonra ismi İller Bankası olarak değiştirildi. Yer altı zenginliğimizi gün yüzüne çıkarma amaçlı 20 Haziran 1935 tarihinde 20 milyon sermayeli Etibank, deniz yollarını işletmek ve geliştirmek amacıyla 30 Kasım 1937 tarihinde Denizbank ve küçük esnafa yardım etme maksadıyla 1.2 milyon lira sermayeyle Halk Bankası kurulmuştur.²¹

1933 ve 1944 yılları arasında devlet bankacılık sektöründeki ağırlığını arttırmıştı. Bu dönemden sonra askeri darbeye kadar devlet bankacılık sektörüne fazla müdahale etmedi ve bunun sonucunda özel bankaların sayısı arttı. Daha önce faaliyette bulunan özel bankalar ise büyüdü ve gelişti. Bu dönemde 1944 yılında kurulan Yapı Kredi Bankası, 1946 yılında kurulan Garanti Bankası, 1948 yılında kurulan Akbank gibi günümüzde de faaliyette bulunan bankaların dışında 1954’ de kurulan Türkiye Vakıflar Bankasının da arasında bulunduğu 30 adet yeni banka kurulmuştur. 1960 yılına girerken Türkiye’de banka sayısı 60, şube sayısı 1699’a ulaşmıştır. Ancak 1961 yılından sonra 5 yıllık kalkınma planlarının da etkisiyle bankacılık sistemine girişlerin önü kapanmıştır. Bu durum büyük bankaların daha büyümesine yol açmış ve yerel ve küçük bankaların tamamının kapanmasıyla sonuçlanmıştır.

1980 ve 1990 yılları arasında bankacılık sektöründe yapısal alanda köklü ve radikal değişiklikler yapıldı. Bu dönemde 1 Temmuz 1980 tarihinde faiz oranları serbest bırakıldı. Bu durumda faiz oranlarının hızla yükselmesi sonucunu doğurdu. Akabinde sermaye piyasası yasası çıkarıldı. Bankalar arası piyasa (interbank) kurularak bankaların kısa vadeli fon gereksinimlerinin giderilmesi sağlandı ve bankalar daha etkin çalışmaya başladı.

1990-2000 yılları arasındaki on yıllık sürece bakıldığında en önemli gelişme 5 Nisan 1994 yılında alınan kararlardır. Krizlerin sık yaşandığı ve mevduat sahiplerinde güvensizliğin gündeme geldiği bu dönemde söz konusu kararların en önemlerinden birisi 5 Mayıs 1994 tarihinden itibaren bankaların tasarruf mevduatı hesaplarına %100 garanti uygulaması gelmesidir. Bu karar bankacılık sektörünü

²¹ AKGÜÇ, A.g.e. S: 25

1997 yılına kadar rahatlatmıştır. 1998, 2000 ve 2001 yıllarında krizler meydana gelmiş ve bu krizler neticesinde bankalar kapatılarak kredi hacmi gerilemiştir.²² Bankacılık sektöründeki bu krizlerden dolayı 1999 yılında 6 banka, 2000 yılında 4 banka ve 2001 yılında 8 bankaya el konulmuştur. Ve bu krizlerin neticesinde sıkıntı yaşayan Pamukbank 2004 yılında Halkbank'a devredilmiştir.²³ 17 Aralık 2004 tarihinde açıklanan Avrupa Birliği müzakerelerine başlanması kararı yurt dışından fonların Türkiye'ye gelmesine yardımcı olmuş ve finansal piyasalar olumlu hava esmesine neden olmuştur. Ve 2005 yılında yabancı sermayeli bankaların sayısında artış olduğu gözlenmiştir.²⁴ Açıklanan bu karar ve dolayısıyla bankacılık sektörüne bu girişler neticesinde 2005 ve 2006 yılında bankacılık sektörünün finans sektörü içindeki payı 2004 yılında %84.4 iken 2005 yılında %86.6 ya ve 2006 yılında %88.1'e çıkmıştır.²⁵ 2005 yılında 47 banka bulunan ülkemizde 2010 yılında 49 banka bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün büyümesi 2009 yılında yavaşlamasına rağmen 2010 yılında da büyümeye devam etmiştir. Bu büyüme banka sayısının fazlaşması yönünde değil mevcut bankaların şube açarak yatay büyümesi şeklinde olmuştur. Şu anda ülkemizde bankacılık sektöründe 48 banka bulunmaktadır.

1.2.2. Türk Mevduat Bankacılığının Sektör Analizi

Türkiye'nin 2011 yılı Eylül ayı itibari ile yayınlanan rapora göre finansal sektörümüzün en büyük payına sahip olan sektör bankacılık sektörüdür. Finansal sektörümüzün aktif büyüklüğü bir yılda 337 milyar TL büyüyerek 1,56 trilyon TL ye çıkmıştır. Bu aktiflerin bankacılık sektörüne ait olan kısmı ise geçen yıla oranla %30,9 oranında büyüyerek 1,213 milyar TL yi bulan kısmıdır. Bankacılık sektörümüzde son üç ayda büyüme oranlarına bakıldığında toplam aktifleri %5,9 oranında büyüdüğü görülmektedir. Bu büyümenin 3,6 puanı krediden kaynaklanırken 0,8 puanı menkul değerler portföyündeki artıştan kaynaklanmaktadır.

²² Bora SELÇUK Ve Hayri KOZANOĞLU, "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:7 Sayı:28, 2007, S: 229

²³ www.tkbb.gov.tr, "1 Ocak-30 Haziran 2011'ara Hesap Dönemine Ait Finansal Tablolar Ve Sınırlı Bağımsız Denetim Raporu", 2011, S:5

²⁴ Sudi APAK, "2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü", Mufad Dergisi, Sayı 31, S: 28

²⁵ www.tkbb.gov.tr

Bankacılık sektörümüzdeki bankaların bankacılık sektöründeki aktif yapı içerisindeki oranlarına bakarsak en büyük paya sahip ilk 10 banka ve aktif yapı içerisindeki oranları şöyledir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası %13,5, Türkiye İş Bankası %13,2, Türkiye Garanti Bankası %12,2, Akbank %11, Yapı Ve Kredi Bankası %8,8, Türkiye Halk Bankası %7,5, Türkiye Vakıflar Bankası %7,4, Finansbank %3,9, Türkiye Ekonomi Bankası %3,3, ve Denizbank%3,1 oranında aktif yapı toplamında pay sahibidir. Görüldüğü gibi aktifleri en büyük olan ilk 10 banka arasında katılım bankalarından hiç biri yoktur. En büyük katılım bankası Asya Katılım Bankasıdır. Asya Katılım Bankasının toplam aktiflerdeki payı ise %1,4 oranındadır. Sermayeleri bakımından bakıldığında bir gruplandırma yapmak gerekirse bankacılık sektörümüzdeki toplam aktifler arasında küresel sermayeli bankaların payı %41,6, kamu bankalarının payı %26,5 ve özel sermayeli yerli bankalarımızın payı ise %31,7 oranındadır. Son çeyreğe bakıldığında küresel sermayeli bankaların payının % 1,6 oranında arttığını, kamu bankalarının %0,1 puan azaldığını ve özel sermayeli yerli bankaların payının da %1,5 puan azaldığını görülmektedir.

Finansal sektörümüzde toplamda 423 adet kuruluş vardır. Söz konusu bu kuruluşların 48 tanesi bankadır. 132 tanesi de bankacılık düzenleme ve denetleme kurumunun gözetiminde olan mali kurumlardır. Bankacılık sektörümüzde şube sayısı son bir yıl içerisinde %5,7 oranında artarak 566 adet yeni şube faaliyete geçmiştir. Şubelerdeki bu artış ile birlikte 4,425 kişi istihdam edilmiştir. Toplam banka şubesi sayısı 10,501'e çıkmıştır.

Bankaya para yatıran kimse olan mudiler finansal sektörün en büyük müşterileri olma potansiyellerine devam ettirmişlerdir. Önceki yıllarda %30 civarında olan bir aya kadar vadeli mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı %14,5'e gerilemiştir. 1 ay, 3 ay vadeli mevduatın payı %52,8'e, 3 aydan daha uzun vadeli mevduatın payı da %15,9'a yükselmiştir. Toplam mevduatın büyüklükleri bakımında incelenirse mevduatların 250 bin TL'den büyük olan mudi sayısı toplam mudilerin içinde %0,2 oranında, 50 bin ile 250 bin arasında parası olan mudilerin oranı %1,1 oranında, 11 bin ile 50 bin arasında tasarrufu olan mudilerin oranı %2,9 ve 10 bin liranın altında bankada tasarrufu bulunan mudilerin oranı ise %95,8dir.

Mudilerin bankaya yatırdığı fonları kullanan kredi müşterilerinin sayısı bir yılda 40 milyon adet artmıştır. Toplamda finansal kiralama yapan müşteri sayısı ise 8 bin adet azalmıştır.

Bankacılık sektörünün ana sermayesi, 2011 yılının üçüncü çeyreğinde 4,4 milyar TL artış göstermiştir. Bu artışın 4 milyar TL'lik artışı dönem net karıyla geçmiş yıl karından oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe özkaynaklarına bakıldığında ana sermayenin özkaynak içerisindeki payı %90,5dir. Rakamsal olarak ifade etmek gerekirse bankacılık sektöründe 136,713 milyon liralık ana sermaye varken, 151,004 milyon liralık özkaynak büyüklükleri vardır.

Bankacılık sektörümüzün en önemli hesap türü kıymetli maden hesabıdır. Kıymetli maden hesapları bir önceki çeyreğe göre %174 artmıştır. Son bir yıl içinde ise bu artış %664 oranında artmıştır. Hisse senetlerine olan talep ise bir yıl öncesine göre %11,3 oranında azalmıştır.

Finansal sektörümüzde yatırım yapılan araçlar arasında en fazla getiriyi aylık %4,05'lik reel getiri oranıyla borsa endeksi sağlamıştır. Borsa endeksini takip eden yatırım aracı ise %3,02'lik reel getiri oranıyla altın olmuştur. Altından sonra gelen yatırım aracıda %1,75'lik aylık getirisi ile dolar olmuştur. Euro ise yatırımcısına %2,43'lük zarara uğratmıştır. Son çeyrek bazında bakıldığında en çok kazandıran yatırım aracı altın olmuştur. Son üç ayda altın yatırımcısına %28,77 oranında reel gelir sağlamıştır. Yıl bazında bakıldığında ise altın yatırımcısına %58,04 oranında reel gelir sağlamıştır.

Toplam kaynaklara bakıldığında bankacılık sektörümüzde mevduat bir yıl içerisinde % 19,3 oranında büyümüştür. Mevduattaki bu artışa karşın kredi kullandırma hızlarında bireysel kredilerde %36,4, KOBİ kredilerinde %44,3 ve diğer kurumsal ve ticari kredilerde %38,4 oranında hızlanmıştır.

Bankacılık sektörümüzün en önemli gelirleri faiz gelirleridir. Faiz gelirleri bir önceki çeyreğe göre %56,3 büyümesine rağmen bir önceki yıla göre %12,9 oranında azalmıştır. Ayrıca 2011 yılının son çeyreği itibariyle bankacılık sektörünün ticari

portföyü içerisinde euroband, hisse senedi ve diğer kalemlerin payı yükselmiş, bu yükselmeler neticesinde Devlet İç Borçlanma Senetlerinin payında düşüş yaşanmıştır.

Bankacılık sektörümüzün karlılık analizlerine bakıldığında net karı 2011 yılının Eylül ayı itibarıyla geçen yıla oranla % 13,2 oranında azalarak 14,6 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörümüzde 2011 yılının üçüncü çeyreğinde sermaye piyasası işlemlerinden 2 milyar TL kar elde edilmiştir. Toplam gelirlerin içinde kredi faiz gelirlerinin payı %50,5'tir. 2011 Eylül ayı itibarıyla faiz gelirleri bir yıl öncesine göre %9,5 oranında artarken, faiz giderlerinin %22,4 oranında artması bankacılık sektörünün faiz gelirlerinin faiz giderlerin karşılama oranının %199,7'den %178,7'ye gerilemesine neden olmuştur. Karlılık analizlerine bankalar bazında bakarsak bankacılık sektörümüzde bulunan 48 bankadan 44'ü kar etmektedir. 3 mevduat bankası ve 1 katılım bankası zarar ettiklerini bildirmiştir. Kar eden bu 44 bankanın aktif toplamdaki ağırlığın ise %99,2 dir.

1.2.3. Türk Mevduat Bankacılığının Sektörel Sorunları

Türkiye'de özellikle 1980 yılından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin serbest piyasa mekanizmasına geçişi ve dışa açılma politikaları neticesinde bankacılık sektöründe hızlı değişimler ve gelişmeler gözlenmiş ve bu değişmelerin neticesinde bankacılık sektöründe krizler ve sorunlar oluşmuştur.

Ödemeler sistemimizin en önemli parçasını oluşturan bankacılık sektörü krize girdiğinde söz konusu krizlerin maliyetine sadece bankacılık sektörü değil aynı zamanda reel sektörde katlanır. Reel sektörde üretimi etkileyebilen bu krizler ülke geneline yayılarak krizin niteliğini değiştirir ve krizin derinliği ve maliyetini arttırır.²⁶ Bankacılık sektöründe bir kriz yaşandığı zaman banka varlıklarında zararına satışlar başlar. Daha sonraki aşamada krizin yaşandığı bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankalardan krizin olmadığı diğer ülkelerin bankacılık sektöründe faaliyette bulunan bankalara fon kaçışları başlar. Belirsizliği arttıran bu durumlardan

²⁶ Koray DUMAN, "Finansal Kriz Ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", Akdeniz Üniversitesi İ.i.b.f. Dergisi, Sayı:4, 2002, S: 188

dolayı nakit tutma güdüsünde artışlar olur. Bu da yukarıda belirttiğimiz gibi krizin derinleşmesinde ve maliyetinin artmasında önemli rol oynar.

Bankacılık sisteminde krize yol açacak çok sayıda sektörün içinde ve sektörün dışında sorunlar vardır. Sektörün dışındaki sorunlar ekonomik istikrarsızlık, rekabet düzeyini düşüklüğü, grup ve holding bankacılığı, denetimin yetersizliği, kamu açıklarının büyüklüğü, kamu bankaları ve görev zararları, mevduatın dolarizasyonu ve döviz pozisyon açığı, vade uyumsuzluğu ve faiz riskidir.²⁷ Sektörün içindeki sorunlar ise bankacılık sektörünün öz kaynak sorunu, hızlı gelişen teknolojiye ayak uyduramama,²⁸ ve asimetrik bilgi sorunudur.

Bu sorunlardan ilki dışa açılma ile birlikte gelen ekonomik istikrarsızlık sonucunda olmuştur. Ekonomik istikrarsızlık düşük büyüme, yüksek enflasyon, işsizlik, kamu açıkları ve dış açıklar şeklinde olur. Kamu açıklarının artmasıyla dışlama etkisi gündeme gelir. Bu durumda kamunun özel sektöre kaynak bırakmaması sonucuna yol açar. Düşük büyüme sonucunda bankacılık sektöründe yeterli kaynak bulunamayarak küçülme yaşanır. Yüksek enflasyonda ise bankalara nominal bazda bakıldığında kar ettikleri görülür. Ancak bankalar reel anlamada zarar etmiştir.

Rekabet düzeyinin düşüklüğü krize yol açabilecek diğer faktördür. Sektörün rekabet yapısını analiz etmek için yoğunlaşma oranına bakmamız lazım. Yoğunlaşma oranı %50'nin altında ise sektör rekabetçi yapıdadır. Türkiye'de bankacılık sistemine bakıldığında yoğunlaşma oranının %50'nin altında olmadığı görülmektedir. Bu durumda bankacılık sektörümüzde oligopolistik yapı olduğunu görüyoruz. Birleşen bankalar, batan bankalar ve TMSF'nin el koyduğu bankalar Türkiye'de rekabetçi olmayan bankacılık sektörünün olduğunu açık bir kanıttır.

Rekabet yapısının az olduğunu gösteren ve sektörel sorun haline gelen diğer bir kriz nedeni ise grup ve holding bankacılığıdır. 1990'lı yıllarda daha fazla banka sahibi olma yarışına giren sermaye grupları bankacılık sektörünü rekabetten uzak

²⁷ ERDEM, A.g.e. S: 328

²⁸ PARASIZ, A.g.e. S: 63,68

tüketicinin yanıldığı bir sektör haline getirmiştir. Bu durumda bankaların sadece bağı oldukları şirketlerin iştiraklerine kredi verir hale gelmesi halkın tabiriyle “Banka Hortumcuları”nın artmasına ve bu durumunda bankacılık sektöründe krize yol açmasına neden olmuştur.

2000’li yıllardan önce çıkan holding bankacılığı denetimin az olmasının bir sonucudur. Bankacılık sektöründe yeterli denetimin bulunmamasından dolayı bankaların içi boşaltılarak bankada mevduat hesabında parası bulunan vatandaşlar mağdur oluyordu. Devlet bu durumun önüne geçebilmek için 01.09.2000 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nu kurdu. Ve denetimin tek merkezinin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu olduğunu açıkladı. Bu durum holding bankacılığını kısmen ortadan kaldırdı.

Kamu açıklarının açık finansman yoluyla kapatılması sebebiyle iç borçlanmaya ağırlık verilmesi ve hatta dış borçların bile iç borçlarla kapatılır hale gelmesi ve sürekli artan iç borcun ülke içindeki bankalardaki fon miktarını azalması ve bu azalışla birlikte bankalarda yeterli fonun kalmaması reel faiz oranlarının dünya standartlarının çok üstüne çıkmasına neden olmuştur. 2000 yılı öncesinde ekonomimizi ciddi manada sıkıntıya sokan bu durum etkili maliye politikalarıyla ortadan kalkmaya başlamıştır. Merkezi yönetimin bütçe açığının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı 2002 yılında %11.5 iken 2005-2008 yılları arasında %0.6 ile %0.18 arasında kalmıştır. 2009 krizinden sonra bu oran %5.5 seviyesine kadar çıkmıştır. 2011 yılında ise bu oran %1,7 olarak öngörülmüştür. 2012, 2013 ve 2014 yılında öngörülen oranlar ise sırasıyla %1,5, %1,4 ve %1,0 dir.²⁹

Finansal sistemi sıkıntıya sokan diğer bir etken ise kamu bankalarının sektördeki ağırlığı ve görev zararlarıdır. Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları Ziraat Bankası, Halkbank ve Vakıfbank tır. Bu bankaların bankacılık sektörü içindeki ağırlığına bakıldığında sayılarına oranla yüksektir. Bu durumda beraberinde sistemdeki belirleyiciliklerinden dolayı özel bankalar üzerinde kısıtlayıcı etki yapmaktadır. Bankacılık sektöründe ayrıcalıklara sahip olan kamu bankaları

²⁹ www.tbmm.gov.tr

sektörde rekabeti olumsuz etkilemektedir. Zarara uğramaları halinde zararları sübvans edilen kamu bankaları siyasi nedenlerden dolayı vasıfsız eleman alımları bankaların etkisiz çalışmasına yol açmaktadır. Kimi zamanda iç borçlanma senetlerini almaya zorlanan kamu bankaları bankacılık sektörünün yapısal bozukluklarında rol oynayabiliyor.

Mevduat dolarizasyonu ve döviz pozisyon açığı özellikle yüksek enflasyon oranının olduğu dönemlerde bankalara birikimlerini yabancı para cinsinden yatırımlarıyla ortaya çıkan bir durumdur. Böylece tasarruf sahipleri hem faiz neticesinde gelir elde eder hem de kurun artmasıyla gelir elde ederler. Bankalar ise ellerindeki bu tasarrufları Türk Lirasına çevirerek reel faiz getirisi çok olan iç borç senetlerine yatırırlar. Hatta bankalar bu senetlerin reel getirisi çok olduğu için yurt dışından borçlanarak iç borç senetleri alma yoluna giderler. Bu durumda da bankalar döviz krizine karşı hassas hale gelirler. Oluşabilecek küçük döviz krizleri bankacılık sistemi üzerinde büyük etkilere yol açabilirler. Mevduat dolarizasyonu ve döviz pozisyon açığının neden olduğu bu durum bankacılık sektörünün bir başka yapısal sorunudur.

Vade uyumsuzluğu ve faiz riski genellikle mevduat hesabına yatırılan fonların kısa vadeli ve bankalardan kullanılan kredilerin uzun vadeli olmasından kaynaklanan bir yapısal sorundur. Ekonomide istikrarlı bir yapı yoksa ekonomideki bozukluklardan dolayı piyasa faiz oranlarında meydana gelecek dalgalanmalardan dolayı bankaların riski artmaktadır. Faiz oranlarında meydana gelecek ani bir artış neticesinde bankaların net faiz yükümlülüğü artacağından sektörde faiz riski artacaktır. Faiz riskinin ortaya çıktığı bu durum ekonomik istikrarsızlıklarda yapısal sorun olarak ortaya çıkar.

Sıcak paranın belirleyiciliğinde ise sadece bankacılık için değil bütün finansal piyasalar araçlar için avantaj olan yurt dışından sermaye girişi her zaman için tehdit olma unsurunu taşımaktadır. Türkiye'nin finansal sektörü açısından en önemli yabancı sermaye girişi portföy yatırımları şeklinde gerçekleşmektedir. Sıcak para girişinin diğer bir adı olan yabancıların ülkemize portföy yatırımı yapması herhangi

bir istikrarsızlığın gündeme gelmesi durumunda bu yatırımlar ülke dışına çıkararak mevcut sıkıntıyı daha da derinleştirerek içinden çıkılmaz hale getirebilir.

Türkiye’de yabancı bankalarla yerli bankaların faaliyetleri göz önüne alınarak kıyaslandığında yerli bankalar daha etkin ve daha yüksek performansla çalışıyorlar. Ancak yabancı bankaların yurt dışı bağlantıları olduğundan fon bulmaları daha kolay oluyor. Bu da fon bulma maliyetinin düşüklüğünü meydana getirdiğinden yabancı bankaların karlılıkları daha yüksek oluyor. Bununla birlikte yabancı bankalar ağırlıklı olarak kurumsal müşterilerle birlikte çalıştığından kullandıkları kredinin geriye dönmesi daha da kolay ve güvenilir oluyor. Görev zararlarını azaltan bu durum karlılıklarını daha da arttırıyor.³⁰

Bankacılık sektörünün iç yapısal sorunlarına bakıldığında karşımıza ilk olarak bankaların öz kaynak yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar ortaya çıkıyor. Bankacılık sektöründe bazı bankaların öz kaynakları son derece yetersizdir. Bu yüzden bu tür bankalar fonlarını sadece bankalar arası piyasada yani interbank’ta kullanıyorlar. Öz kaynak yetersizliğini derinleştiren etkenlerden biri iştiraklere sağlanan fonların bankaya sağlıklı bir şekilde geri dönmemesidir. Bunun iki nedeni vardır. Bunlar iştiraklerin uzun vadeli olması ve her iştirak başarılı olamadığı için geri dönüşte sıkıntı yaşamasıdır. Hali hazırda öz kaynaklarında yeterli fon bulunmayan bankalar bu iki nedenden dolayı özkaynak yetersizlikleri daha da artar.

Diğer sorun olan hızlı teknolojik gelişmelere dayalıdır. Teknolojinin gelişmesiyle bankacılık sektörümüz dünya bankacılığıyla entegrasyon sürecine girmiştir. Bankacılık sektörü gelişmiş olan ülkelerin bankalarında yaygın bir şekilde kullanılan leasing, factoring, forfaiting gibi bankacılık hizmetleri ve swab, forward, future, option gibi risk yönetimi hizmetlerini ülkemiz bankacılığı da sağlamaya başlamıştır. Bu hizmetlerle ilgili gerekli olan alt yapı yetersiz olmakla beraber kısmen sağlanmıştır. Ayrıca bireysel internet bankacılığı konusunda güvenlik hizmetlerinde var olan eksiklik son zamanlarda devreye giren sesli imza ile aşılmaya başlanmıştır. Atm bankacılığı üzerindeki güvenlik zafiyeti de yine son zamanlarda

³⁰ Ali ATA, “Banka Yabancılaşmasının Türkiye’deki Yabancı Ve Yerli Bankalar Açısından Karşılaştırılması”, Atatürk Üniversitesi İ.i.b.f. Dergisi, Cilt:23, Sayı:4, 2009, S:122

geliştirilen avuç içi tanıma sistemiyle aşılmaya başlanmıştır. Türkiye’de son zamanlarda yaşanan bu gelişmelerle eskiden yapısal sorun olan teknolojik gelişmelerin oluşturduğu sorunlar yavaş yavaş aşılmaya başlanmıştır.

Bankacılık sektörünün son sorunu ise asimetrik bilgi sorunudur. Asimetrik bilgi dolayısıyla bankalar kredi kullanırken doğru karar vermeleri zorlaşır. Bu da verilen kredinin geri dönmesini zorlaştırır. Bankacılık sektörünü çıkmaza götüren asimetrik bilgi sorununun çözümü için özel kredi bürolarının kurulması ve müşterilerden istenilen teminatların arttırılması etkin rol oynayacaktır.³¹

³¹ Meltem ERDOĞAN, “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:20, 2008, S: 17

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

2.1.FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ:

Dini vecibelerine bağlı olan Müslümanların alış-veriş ve ticaret faaliyetlerinde fon ihtiyaçlarını faize gerek kalmadan karşılamak amacıyla kurulmuş olan, geleneksel bankacılığa ikame olarak doğan finansal sistemdir.

Faizsiz bankacılığın çoğunlukla tercih edilmiş amacı dini nedenler olsa da Malezya'da Sudin Haron ve Norafifah Ahmad beraber yaptıkları çalışmada faizsiz bankacılığın tercih edilmesinin diğer bir nedeni de geleneksel bankacılıktan daha fazla kar elde ettiği durumlarda kar güdüsüyle faizsiz bankacılığın seçilmesidir³².

Faizsiz bankacılık sistemi geleneksel bankacılık sisteminin işleyişiyle teorik olarak benzerlikler gösterse de teorik olarak zıtlıklar arz eder. Şöyle ki geleneksel bankacılık sisteminde sınırları kapitalizm çizer ve bankacılık faaliyetleri bu sınırlar içinde sürdürülür ve kapitalizmin temelinde faiz olduğundan dolayı bu sistem faizsiz düşünülemez. Ancak faizsiz bankacılık sisteminde sınırlar dini emir ve yasaklara göre çizilir.

Semavi dinlerde faiz yasaklanarak haram kılınmıştır. Kuran-ı Kerimde şöyle buyurulmuştur. *“Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Zaten alışveriş de faiz gibidir" demelerindedir. Oysa Allah alışverişini helal, faizi haram kıldı. Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisindedir, onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe*

³² Sudin HARON ve Norafifah AHMAD, The Effects Of Conventional Interest Rates And Rate Of Profit On Funds Deposited With Islamic Banking System In Malaysia, International Journal Of Islamic Financial Service Sayı:1 Yayın No:4 Sayfa:5 <http://www.iiibf.org/journal.html>

*dönerse, işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır.*³³ Hz. Musa'ya indirilen dokuz emirin altıncısında da faiz yasaklanmıştır. Ayrıca Luka ve Matta gibi incillerde de faizin yasak olduğuna değinilmiştir.

Görüldüğü gibi dini çerçevede alış-veriş helal ancak faiz haram kılınmıştır. Bu çerçeveden hareketle faizsiz bankacılık sistemi kurulmuştur.

Faizsiz bankacılığa bakıldığında nominal işlerden direkt olarak kar elde etmeye yönelmeyen ancak ticaret ve üretim faaliyetleri gibi reel ekonomik faaliyetlere fon sağlayan ya da doğrudan bu faaliyetleri gerçekleştiren sistemdir. Bu sayede faizsiz bankacılık sisteminin karı para satarak elde edilen faizden değil ekonomik faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan gelirden kaynaklanır. Bu bilgilerden anlaşıldığı gibi faizsiz bankacılığın hareket noktası doğrudan tasarruf aracı olan para değil, paranın üretim faktörlerine çevrilmiş halidir.

Faizsiz bankacılık sistemi adının içerisindeki “faizsiz” kelimesi akıllarda karşılıksız olarak fon ihtiyacını karşılayan kurum imajını doğurur. Ancak bu kanı yanlıştır. Bundan dolayı faizsiz bankacılık yerine katılım bankacılığı demek daha uygun olacaktır.³⁴

2.2.Katılım Bankacılığı Sisteminin Tarihçesi

2.2.1.Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişimi

Katılım bankacılığının tarihçesi tıpkı geleneksel bankacılığın tarihçesinde olduğu gibi M.Ö. 2123-2081 yılları arasında hüküm süren Hammurabi'ye kadar uzanır. Babil hükümdarı yayınladığı kanunların 100. ve 107. kanunları arasında banka mabetlerine yer vermiştir. O zamanın banka mabetleri faizsiz bankacılığının temelini oluşturmaktadır. Zaman ilerledikçe bu sistem mabetlerin tekelinden çıkarak ticaretle meşgul olan bazı yahudi ailelerin eline geçmiştir. Bu durumun ilk örnekleri

³³ Kuran-ı Kerim, Bakara Suresi, 275. Ayet.

³⁴ Hüseyin TUNA, Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi Ve Türkiye Uygulaması, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2010, S:114

M.Ö. 600-465 yılları arasında Fırat nehri kenarında İsrail topraklarından sürülen "Egibi" ve "Murashu" aileleridir³⁵.

Milattan sonraki gelişmelere bakacak olursak 9.yy'da devlet hazinesi olan "Beyt-ül Mal" çatısı altında "Şahbaz" isimli çalışanlara yer verilmiştir. Bu kimselerin görevleri "Divanal Şahmazah" da bildirilmiştir. Bu bildiriye göre Şahbazlar vergi toplar ve bu vergilerin bilgilerini "Khatmal" isimli raporlarla devlet verirlerdi. Şahbaz'ların bir diğer görevi de devletin hazinesi boşaldığı zamanlarda devlete faizsiz olarak kredi vermektir³⁶.

1118 yılında hıristiyanların can ve mal bütünlüğünü korumak amacıyla "Temple" mezhebi kurulmuştur. Bu mezhebin mensuplarına "Templiler" denilmekteydi. Bu mezhebe yapılan bağışlar sayesinde mezhebin şube sayısı Avrupa'da 1000'den fazla düzeye çıkarak geniş nüfuzlu bir kuruluş olmuştur. Hızla büyüyen bu kuruluş askeri ve ticari alanlarda üyelerine faizsiz olarak kredi alma imkanı sağlamıştır.

18.yy da Avrupa'da "Dostluk Cemiyetleri" ve "Yardım Cemiyetleri" kurulmuştur. Bu cemiyetler de zor durumda olanlara faizsiz olarak kredi sağlamıştır. Halk nezdinde beğeni ve kabul gören bu sistem kısa sürede büyümüştür. 1793 yılında sadece İngiltere'de 7000 den fazla dostluk cemiyeti kurulmuştur³⁷.

Faizsiz bankacılığı fikir bazında ilk olarak Pakistanlı düşünürler tarafından ortaya atılmıştır. Muhammed Uzair 1955 yılında faizsiz bankacılık alanında araştırma yapan ilk iktisatçıdır. Bu araştırma ilk meyvesini 1963 yılında mısır'da zamanın Suudi Arabistan kralı Faysal'ın da katkısıyla tekstil sektörünü finanse etmek amacıyla kurulan İslami banka olarak vermiştir.

1963 yılında Ahmet Naccar'ın kurup denetlediği bu banka 1966 yılında kapanmıştır. Resmi olarak kurulan ve günümüzde de faaliyette bulunan Faizsiz bankacılık sisteminin en eski örneği 1974 yılında Cidde'de kurulan ve 1975 yılında

³⁵ Cihangir AKIN, "Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma", Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986. s 110

³⁶ AKIN, a.g.e. s 112

³⁷ AKIN, a.g.e. s111

faaliyetine başlayan "İslami Kalkınma Bankası"dır³⁸. bu sistemin yaygınlaşmasıyla dünya üzerindeki katılım bankacılığı hızla yayılmıştır.

2.2.2. Türkiyede Katılım Bankacılığının Tarihçesi

1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankasının kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye Cumhuriyeti 1984 yılında sermaye payını arttırmış ve söz konusu kuruluşun en büyük ortaklarından biri haline gelmiştir. Bu olumlu gelişmeden sonra İslami Kalkınma Bankasının yönetim kurulunda daimi üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylelikle İslam ülkeleri arası ticaretlerde söz sahibi olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde Katılım Bankacılığı ilk olarak 11 Kasım 1975 tarihinde çıkartılan 13 sayılı KHK ile kurulan "Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş." ile başladı. Bu kuruluşun esas amacı kar-zarar ortaklığına dayanan yatırım yapmak ve faizsiz kredi sağlamaktır. Ancak bu esas amacın dışında faizli olarak da çalışabilmesi bankanın yönetim kurulunun kararına bağlanmıştır³⁹.

Özel finans kurumlarının yasal dayanağı Bakanlar Kurulunun 16 Aralık 1983 çıkarttığı 7506 sayılı karardır. Söz konusu bu karar katılım bankacılığının kurulması, faaliyetleri ve tasfiyelerine ilişkin esas ve usulleri içermektedir⁴⁰.

Özel kuruluş olarak katılım bankacılığı faaliyetlerine 1985 yılında Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş.'nin kurulmasıyla başlanmıştır. Daha sonra Faisal Finans Kurumu A.Ş kapanmıştır ve ülkemizde faaliyet gösteren en eski özel katılım bankası Albaraka Türk olmuştur.

Albaraka Türk Katılım bankasının yanında günümüzde hala daha faaliyetlerine devam eden 3 adet katılım bankası mevcuttur. Bunlar 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş, 1991 yılında kurulan Türkiye Finans katılım Bankası A.Ş ve 1996 yılında kurulan Asya Finans Katılım Bankası A.Ş. dir.

³⁸ Ali POLAT, Finansal Yenilik Ve Amaçları İle Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, Erkan Matbaası, İstanbul, 2009, s83

³⁹ POLAT, a.g.e. s:87

⁴⁰ Öztin AKGÜÇ, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Gerçek Yayınevi, 1992, İstanbul s: 169

1985 yılında "Özel Finans Kurumları" adı altında faaliyete geçen bu kurumların isimleri 19 Ekim 2005 tarihinde 5411 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile katılım bankaları olarak değiştirildi⁴¹. Ayrıca bu kararla birlikte katılım bankalarındaki tasarrufların 50 000 liraya kadar olan kısımları devlet tarafından güvence altına alındı.

Günümüzde katılım bankaları kuruluşundan itibaren geçen sürede faaliyet alanlarını geliştirmişlerdir. Katılım bankacılığı işlemlerinin yanı sıra sigortacılık, takas, finansal kiralama ve factoring gibi finansal faaliyetlere de girmiş ve ekonominin canlanmasındaki payını arttırmıştır⁴².

2.3.Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri

Katılım bankalarının kuruluş nedenlerini iki kategoride ele almak mantıklı olacaktır. Bunlardan ilki iç faktörler diğeri de dış faktörlerdir.

2.3.1.İç Faktörler

İç faktörlerde sosyal nedenler, dini nedenler ve kar dağıtılması nedenleri vardır. Dini nedenlerde gerek Müslümanlık gerekse diğeri semavi dinlerde faiz yasak kılınmıştır. Bu sebeple insanlar tasarruflarını kar getirecek fakat bu kar faiz ile elde edilmeyecek şekilde olan alanlar arayışına girmesinden dolayı böyle bir sisteme ihtiyaç duyuldu⁴³.

Sosyal nedenlerde ise ülkelerde hem fon fazlası hem de atıl iş gücü olduğu durumda faizsiz bankacılık sistemiyle bu iki üretim faktörü bir araya getirilir. Bu iki faktörün faizsiz bankacılık şemsiyesi altında birleşmesinin nedeni; faizsiz bankacılıkta fonlar faiz üzerinden gelir getirmeyip iştirak ve ortaklıklar bünyesinde gelir getirmesine yönelik olmasıdır. Atıl durumdaki fon ve iş gücünün birleşmesi

⁴¹ Türkiye'de Katılım Bankacılığı, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2008-57 İstanbul 2009 S 3

⁴² Abitter ÖZULUCAN Ve Ali DERAN, Katılım Bankacılığı İle Genel Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:6 Sayı:11, 2009, S 86

⁴³ AKGÜÇ, 1992, a.g.e. s: 161

gelir dağılımında adaletin sağlanmasına ve sosyal devlet ilkesinin güçlenmesine katkı sağlıyor.

Kar dağıtılması ise fon sahiplerinin katılım bankasını tercih etmelerinin diğer bir nedenidir. Kar dağıtılması sayesinde fon sahipleri hem tasarruflarından gelir elde edecek hem de fona ihtiyaç duyan müteşebbislerin fon ihtiyaçlarının karşılamalarına katkı sağlayarak reel sektöre katkı sağlayacaklardır.

2.3.2.Dış Faktörler

Özellikle petrol krizinden sonra 1974 yılında petrolün fiyatının ve dünyanın da bu petrole olan ihtiyacının hızla artmasıyla birlikte petrol üreten ülkelerde aşırı miktarda dolar birikimi olmuştur. Bununla birlikte Türkiye gibi petrole bağımlı ve ithalatının önemli bir kısmını petrole ayıran ülkeler için de bu durum yüksek meblağda doların ülke dışına çıkmasına sebep olmuştur. Petrole bağımlı ülkelerin aleyhine ve petrol üreten ülkelerin lehine olan bu aşırı fon hareketliliği uluslararası ekonomi piyasalarının dengesini bozmuştur.

Petrol fiyatının yükselmesiyle Türkiye'nin ekonomisinden fazladan çıkan her 1 dolar ülkenin büyümesini, kalkınmasını ve gelişmesini sekteye uğratmaktaydı. Petrol üreten ülkelerin büyük bölümünün İslam ülkesi olması nedeniyle ve bu ülkelerde biriken fazla fonların Türkiye'ye çekilmesi arzusu Türkiye'yi İslam devletlerinin ekonomisine uygun şekilde işleyen bankacılık sistemi kurmaya yöneltti. Bu sayede Türkiye İslami sisteme uygun bir bankacılık sistemi kurdu⁴⁴.

2.4.Katılım Bankalarının Kuruluş Şartları Ve Faaliyet Alanları

Katılım bankacılığının kuruluş şartları ve faaliyet konuları 19 Ekim 2005 tarihinde kabul edilen ve 1 Kasım 2005 tarihli 25983 sayılı resmi gazetede yayınlanan 5411 sayılı "Bankacılık Kanunu" isimli kanunda tanımlanmıştır. Söz konusu bu kanuna göre; Türkiye'de Katılım Bankacılığı kurulması için;

⁴⁴Fahrettin YAŞI, 2001 Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni. Active Dergisi Sayı 21
Alkım Yayıncılık Kasım-Aralık S:1
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=443

1. Anonim şirket şeklinde kurulması
2. Hisse senetlerinin nakit karşılıklarının çıkarılıp, bu hisse senetlerinin hepsinin nama yazılı olması
3. Kurucuların kanunda belirtilen şartları taşıması
4. Yönetim kurulu üyelerinin bu Kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olması
5. Öngörülen faaliyet konularının plânlanan malî, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması
6. Ödenmiş sermayenin ari olarak en az 30 000 000 lira olması (bu kural faizli bankacılık içindir, katılım bankacılığı için 20 000 000 lira olarak belirlenmiştir)
7. Ana sözleşmenin bu kanuna aykırı olmaması gerekir
8. Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması
9. Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması
10. Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesi hükümleri şart koşulmuştur.

3. şartta belirtilen kurucularda aranan şartlar ise;

1. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu hükümlerine göre müflis olmaması, konkordato ilân etmiş olmaması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma başvurusunun tasdik edilmiş olmaması ya da hakkında iflasın ertelenmesi kararı verilmiş olmaması,

2. Bu Kanunun 71 inci maddesi (bu maddede tasfiye edilme gerekçeleri anlatılır) uygulanan bankalarda veya bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Fona devredilmiş olan bankalarda nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,

3. Tasfiyeye tâbi tutulan bankerler ile iradî tasfiye haricinde tasfiyeye tâbi tutulan finansal kuruluşlarda, faaliyet izni kaldırılan kalkınma ve yatırım bankalarında, ortaklarının temettü hariç ortaklık hakları ile yönetim ve denetimi Fona intikal eden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılan kredi kuruluşlarında, Fona intikalinden veya bankacılık yapma ve mevduat ve katılım fonu kabul etme izin ve yetkileri kaldırılmadan önce nitelikli paya sahip olmaması veya kontrolü elinde bulundurmaması,

4. Taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar bile mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlar uyarınca üç yıldan fazla hapis cezasıyla cezalandırılmamış olması veya mülga 3182 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bankalar Kanununun, bu Kanunun ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun ve ödünç para verme işleri hakkında mevzuatın hapis cezası gerektiren hükümlerine muhalefet yahut mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu veya diğer kanunlar uyarınca basit veya nitelikli zimmet, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlâk kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, karapara aklama veya Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar ile Devlet sırlarını açığa vurma, Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçlar, Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar, vergi kaçakçılığı suçlarından veya bu suçlara iştiraktan hükümlü bulunmaması,

5. Gerekli mali güç ve itibara sahip bulunması,

6. İşin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması,

7. Tüzel kişi olması hâlinde, risk grubu ile birlikte ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması hükümleri şart koşulmuştur.

ilk 6 madde gerçek kişiler için son madde ise tüzel kişiler için geçerlidir.

Yine bu kanunda belirtilen katılım bankalarının faaliyet konuları diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla

1. Katılım fonu kabulü.
2. Nakdî, gayrinakdî her cins ve surette kredi verme işlemleri.
3. Nakdî ve kaydî ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri.
4. Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri.
5. Saklama hizmetleri.
6. Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri.
7. Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı; kıymetli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri.
8. Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri.
9. Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri.
10. Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri.

11. Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri.
12. Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri.
13. Yatırım danışmanlığı işlemleri.
14. Portföy işletmeciliği ve yönetimi.
15. Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı.
16. Faktöring ve forfaiting işlemleri.
17. Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık.
18. Finansal kiralama işlemleri.
19. Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri.
20. Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler.

2.5.Katılım Bankacılığının Finansal Olarak İşleyişi

Katılım bankaları finansal olarak fon toplarken yada fon kullanırken çeşitli yollar izlerler. Bu yolların izlenmesinde katılım bankalarına özgü olan altı prensip vardır⁴⁵. Bu prensipler;

Faizin yasak oluşu: Katılım bankalarında daha öncede değinildiği gibi faiz karşılığı fon satışı olmaz. Bunun yerine fon sahibi, müteşebbise öz kaynak verir ve böylelikle ortaklık kurulmuş olur. yani fonunu katılım bankasında değerlendiren bir

⁴⁵ TUNA, a.g.e. S 122

şahıs bir müteşebbisin riskine iştirak etmek zorundadır. Katılım bankacılığının ana çerçevesi budur. Bu iştirakte her zaman için risk unsuru vardır. Müteşebbis zarar ederse fon sahibi de zarar eder. Ancak geleneksel bankacılıkta fon sahibi zarar etmeyip belirli bir getirisi vardır.

Riskin paylaşılması: faizin yasak oluşu nedeniyle fon sahibi kredi veren konumunda olmaz. Bunun yerine yatırımcı kimliğine sahip olur. Dolayısıyla yatırımın neticesinde ortaya çıkacak kar da olduğu gibi zararda da paylaşım vardır. Bu durumda riskin paylaşılması anlamına gelir.

Spekülatif davranışların yasak oluşu: Katılım bankacılığında kazanç elde etmenin yolu normal yollarla üretim ve ticaret yapmaktan geçer. Bu yüzden zenginin fakiri ezebilme fırsatı bulduğu spekülatif eylemlerden fonlarını uzak tutar. Böylelikle katılım bankaları benimsedikleri sosyal sorumlulukları gereği gelir dağılımını düzeltici etki yapar.

Belirsizliğin yasak oluşu ve sözleşmenin önemi: Buradaki belirsizliğin anlamı faaliyetler sırasında oluşabilecek riskler değildir. Anlamı yatırımın ne olduğu, alıcının ne alıp, satıcının ne sattığı konusundaki belirsizliğin olmamasıdır. Ayrıca sözleşmelerde hakların, yetkilerin ve pay oranlarının gibi tarafları doğrudan ilgilendiren konuların açık bir biçimde belirlenmesidir. Bu yüzden sözleşmelerde belirsizlik doğurabilecek muğlak hükümlerden kaçınılmalıdır.

Banka faaliyetlerinin ortakların bilgisine açılması: Katılım bankaları yaptığı işleri, izlediği yolu, belirlediği oranları hem resmi otoritelere hem de hissedar ve fon sahiplerine bildirmelidir. Katılım bankalarının şeffaf kurum olmasını destekleyen uygulamalar arasında bağımsız denetim raporları, reyting şirketlerinin banka hakkında yaptığı çalışmalar, katılım bankalarının faaliyeti sonucunda ortaya çıkan mali tabloların ilgililere duyurulması ve bu tabloların genel kurullarda tartışılması vardır.

Bu prensipler altında katılım bankaları fonları toplar ve bu fonları ekonomiye kazandırır.

2.5.1.Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları fon toplarken iki farklı hesap adı altında fon toplarlar⁴⁶.

2.5.1.1.Özel Cari Hesaplar:

Bu tür hesaplar geleneksel bankacılık sistemindeki vadesiz mevduat hesabıyla benzerlik arz eder. Fon sahipleri herhangi bir getiri elde etmeksizin fonlarını katılım bankasındaki hesaplarına yatırır. Fon sahipleri bu fonlarını istedikleri zaman istedikleri miktarda çekebilme hürriyetine sahiptir. Bu tür hesapta bulunan fonlar katılım bankacılığı şemsiyesi altında bulunan riskten uzaktır. Doğabilecek herhangi bir olumsuzluktan tamamen katılım bankasının kendisi sorumludur. Bu sorumluluğun yanında katılım bankaları fon sahibi bu fonu geri alana kadar fonu kendisi adına işletebilme olanağına sahip olur. Bu hesaplar katılım bankalarına maliyetsiz fon sağladığı için katılım bankalarının büyümesinde olumlu etki yaparlar.

2.5.1.2.Katılma Hesapları:

Katılma hesaplarında özel cari hesapların aksine risk vardır. Bu riskin boyutu belli değildir. Bu nedenle yüksek oranda karda edilebilir zarar da. Hatta katılım bankasına yatırılan ana paranın bile geri ödenmesi konusunda garanti yoktur. Katılım bankasının katılma hesaplarına para yatıran bir kişi bu riskleri peşinen kabul eder. Bu hesaplar hem ulusal para hem de yabancı para cinsinden açılabilir.

Katılım hesapları kendi içerisinde 5 gruba ayrılır.

Vadelerine göre hesaplar: 1 ay vadeli, 3 ay vadeli, 6 ay vadeli, 1 yıl vadeli ve 1 yıldan fazla vadeli hesaplar olarak beş'e ayrılır.

Para cinsine göre hesaplar: Açılan hesabın hangi para birimi cinsinden açıldığı konusunda farklılık gösterir.

⁴⁶ TUNA, a.g.e. S:190

Kar Payı Ödeme Zamanına Göre Hesaplar: Bu hesap türü de kendi içerisinde üç'e ayrılır.

- Dönemsel Kar Payı Ödemeli Hesaplar: Bu hesaplar en az 1 yıllık vadeli olarak açılırlar. Açılan bu hesaplarda kar payı ödemesi müşterinin istediği zamanlarda gerçekleşir. 1 aylık, 3 aylık, 6 aylık veya 1 yıllık dönemler belirlenebilir.

- Birikimli Hesaplar: Bu hesaplar en az 5 yıllık açılabilir. Ve bu hesaplara aylık ya da 3 aylık dönemlerde para yatırılabilir. Bu tür hesapların amacı fon sahibinin fon birikimini arttırmasıdır.

- Özel Fon Havuzları: Bu tip fon toplama hesapları belirli bir vade içermez ancak vadesi 3 aydan kısa olamaz. Belirli bir projenin finansmanını karşılama amacına yöneliktir. Kar veya zarar paylaşımı esasına göre işletilir. bu hesap türü riskin en fazla olduğu hesap türüdür.

Yatıran Kişiye Göre Hesaplar: Bu hesap grubu hesabı açanın kişilik durumuna göre sınıflandırılır. Özel kişi hesabı, tüzel kişi hesabı ve kamu kişisi hesabı olmak üzere üçe ayrılır.

Yurt Dışından Kaynak Bulan Hesaplar: Katılım bankaları yurt içinden fon toplamasının yanı sıra yurtdışından da fon bulabilirler. Yurt dışı fon kaynakları genellikle yurt dışındaki katılım bankalarıdır. Ve bu işlemi yaparlarken yurt dışındaki katılım bankalarına güvence verirler.

2.5.2.Katılım Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankalarının temel amacı ellerindeki fonlarla faizsiz yollarlar mümkün olan en fazla karı sağlamaktır. Bu amacını gerçekleştirirken çeşitli yöntemlerle fon kullandırır. Bu yöntemler şunlardır.

2.5.2.1.Mudaraba

Katılım bankacılığı İslami esaslara göre kurulduğundan faiz yoktur ve hissedarlar, mevduat sahipleri ve ödünç alanlar bu sisteme ortak olarak katılırlar. İslami bankacılığın temelini oluşturan bu "Mudaraba" sisteminin kelime anlamı ortaklıktır⁴⁷. Mudaraba finansman sistemi yatırımcı ve "Mudarib" arasında olur. Fon alan yatırımcı fon veren ise Mudaribdir.⁴⁸ Uygulaması ise; emeğini ve bilgisini ortaya koyan müteşebbis sermayesini katılım bankacılığı vasıtasıyla temin eder. Bu sayede ortaya yatırım ve sermayesiz olup bilgisi ve iş gücü olan müteşebbis ile bilgisi ve işgücü olmayıp sermayesi olan fon sahibi arasında ortaklık ortaya çıkar. Bu ortaklıktan önce taraflar aralarında sözleşme yapar. Bu sözleşmenin hükümleri uyarınca girişim sonunda elde edilen gelirden yapılan harcamalar düşülerek ulaşılan kar, taraflar arasında bölüşülür. Böylece her iki taraf da faize gerek kalmaksızın gelir elde etmiş olur.

Mudaraba finansmanının temelde beş özelliği vardır⁴⁹. Bunlar;

Dengeli bir ortaklıktır: Her iki taraf içinde eksik olan unsurları bir araya getirir. böylelikle aralarında bir denge kurar

Adil kar-zarar dağılımı esastır: Her iki tarafında eksik olan unsurlarına eşit oranlarda ihtiyaç duyacağı varsayımından hareketle ortaya çıkar karı taraflar eşit oranlarda paylaşırlar.

Sermayedar ilgisi: Geleneksel bankacılık sisteminde fon sahibinin faiz geliri belli olup nominal olarak kaybetme olasılığı olmadığından fonunun durumuyla ilgilenmez. Ancak Mudaraba finansmanında her iki tarafın karı ortak yatırıma bağlı olduğundan sermayedar yapılan yatırımla yakından ilgilenir.

⁴⁷ M.A.MANNAN, Faizsiz Banka, Çev:T.Güran Ufuk Yayınları, Ayyıldız Matbaa, 1969 S:31

⁴⁸ A.S.ROSLY Ve M.SANUSİ, The Application Of Bay'al-İnah And Bay'al-Dayn In Malaysian İslamic Bonds: An İslamic Analysis, International Journal Of İslamic Financial Service Sayı:1 Yayın No:2 sayfa:13 <http://www.iiibf.org/journal.html>

⁴⁹ İbrahim BULUT Ve Bünyamin ER, Katılım Bankacılığındaki İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları Ve Risk Sermayesi Yatırım Fonları, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Erkan Matbaası 2009 S:27

Kolektif nakitle işbirliği tarzı: Sermayede ve yatırımında tasarruf hakkı bulunan sermayedar yatırımla yakından ilgilenirse de ortaya çıkacak kardan aynı oranda kar payı alacaktır. Bu yüzden bu yatırım kolektif iş birliği yatırımdır.

Menfaatlerin uyuşması: Sermayedar ve girişimcinin amaçları ve menfaatleri ortaktır. Bu yüzden bu yatırım ortaya çıkar.

2.5.2.2.Muşaraka

Muşaraka finansmanı da mudaraba finansmanı gibi bir çeşit ortaklıktır. Mudarabadan bazı farklı yönleri vardır. Olası bir zarar durumunda taraflar bu zarardan ortak yatırımlarına koyduğu sermayeleri oranında yükümlü olurlar.

Muşaraka ortaklıkla kurulan bir şirket İslam hukukunda "Şirket-i İnan" olarak geçer. Şirketin yönetimi ortaklara aittir. Ancak taraflardan biri kendi isteğiyle yönetimden çekilebilir. Bu durumda da yönetimde kalan diğer ortağa yönetme hizmetinden dolayı belirli bir ücret ödenir. Faaliyet sonucundaki gelir toplamından yapılan harcamalar ve ortağa ödenen yönetim ücreti düştükten sonra kalan meblağ taraflar arasında paylaşılır. Bu da mudaraba yönteminden ayrıldığı diğer noktadır.

Teorik olarak bu çerçevede olan müşaraka finansmanının işleyişi şöyledir; Müşteri katılım bankasına başvuru yaparak sermayesinin eksik olan kısmını ister. Katılım bankası eksik olan sermayeyi giderdiği zaman ortaklık başlar. İşletmeyi katılım bankasının müşterisi olan ortak işletir. Gerekli yerlere yatırım yapar. Ve yaptığı bu hizmet dolayısıyla kar bölüşümünde fazladan pay alır. Net gelir paylar nispetinde paylaşılır. Aynı şekilde zarar varsa o zarara da paylar oranında katlanılır⁵⁰.

⁵⁰ Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU, İslami Bankalar Ve Finans Kurumları S:9-10
www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc

2.5.2.3.Müşaraka Mütenakısa

Müşaraka mütenakısa'nın müşarakdan farkı; Banka müşterisi eğer söz konusu ortaklık kurulan sistemin tamamına sahip olmak isterse bankaya belirli dönemlerde ödemeler yaparak katılım bankasının hisselerine de sahip olur⁵¹

2.5.2.4.Muzara Ve Musakat

Genellikle tarım alanlarında görülen bu ortaklık türlerinden müzara'da bir taraf ortaya toprağını, diğer taraf da ortaklığa işgücünü koyarak ortaklık oluşturulur. Mahsul toplandıktan sonra ortaya çıkan kar taraflar arasında önceden belirlendiği oranlarda paylaşılır. Musakat'ta ise ortaklık bir dönem yada bir mahsül ile sınırlıdır. Söz konusu zaman dolduktan sonra ortaklı sona erer⁵².

2.5.2.5.Murabaha

Diğer adı vadeli satış olan murabaha'da müşteri ihtiyaç duyduğu herhangi bir üretim araç-gerecini katılım bankasına aldırır. Daha sonra alınan bu mal müşteriye vadeli olarak satılır⁵³. Bu yöntem uygulanırken alınacak teçizatı kullanacak olan katılım bankası müşterisi piyasada gerekli araştırmayı yapar. Alınacak teçizatın cinsini özelliklerini ve fiyatını belirleyerek katılım bankasına bildirir. İşlem sırası söz konusu malı satın almaya gelince devreye katılım bankası girer.

Murabaha sisteminin uluslararası piyasalarda uygulanmasına "Tavarruk" adı verilmektedir.

2.5.2.6.İcara

İcara işlemi geleneksel bankacılık sisteminin yaptığı leasing işlemiyle yakından benzerlik göstermektedir. BDDK katılım bankacılığındaki adı icara olan bu finansal

⁵¹ AKGÜÇ a.g.e. 1992, S: 166

⁵² AKGÜÇ a.g.e. 1992, S: 167

⁵³ <http://www.darusselam.com/fkh/241-faizsiz-bankalarla-mudarabe-ve-murabaha-usulueyle-calmak.html>

kiralama işlemini 10 Haziran 1985 tarihinde kabul edilen ve 28 Haziran 1985 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 3226 sayılı finansal kirala kanununun hükümlerine tabi tutuyor. Söz konusu bu kanunun 7. maddesi hükmü gereğince sözleşmeler 4 yıl süre ile feshedilemez. Bu sebeple finansal kiralama sözleşmeleri en az 4 yıl süreyle yapılır⁵⁴.

İcara'nın pratikte işlemesi iki şekilde olur. Birinci yolu katılım bankası anlaşmaya konu olan malı satın alarak kullanması için yapılan sözleşme mukabilinde o mala ihtiyaç duyan işletmeye kiraya verir. Sözleşme süresi bittikten sonra söz konusu malı kendi bünyesine alarak tekrar kiraya verir ya da satar. İkinci yol ise katılım bankacılığı işletmenin istediği malı satın alarak işletmeye kullanması için kiraya verir. Sözleşme süresi bitiminde katılım bankası bu malı kendi bünyesine almaz, sembolik bir ücret karşılığında kullanıcısına satar. Bu iki yoldan ikincisinde kira taksitleri daha yüksektir. Bunun nedeni katılım bankacılığı kira miktarını belirlerken hem malın kirasını hem de süre bitiminde malı kullanıcısına devredeceğinden malın fiyatını da göz önüne alarak belirler. Bu ikinci yolun adı "icara ve iktina" dır⁵⁵.

2.5.2.7.Selem Yöntemi

İleride teslim alınacak bir malın ücretinin önceden peşin olarak ödenmesiyle oluşan alım-satım akdidir. Yapılan sözleşmede mal ileriki bir tarihte teslim edileceği için malın özellikleri sözleşmede açık bir biçimde belirtilmelidir. Bu yöntemle mali ileride teslim edecek olan kişi bulunduğu zamandaki fon ihtiyacını faize gerek kalmadan karşılar. Katılım bankası da önceden peşin fakat uygun fiyata aldığı malı teslim aldıktan sonra daha yüksek fiyata satarak gelir elde eder⁵⁶.

⁵⁴ Tunay BATU, Finansal Sistem Yapısı İşleyişi Yönetimi Ve Ekonomisi Birsen Yayın Evi İstanbul 2005 S: 338

⁵⁵ Mehmet TARKAN Bankacılık Teori, Uygulama Ve Yönetim Ankara Nobel Yayın Evi 2001 S:18

⁵⁶ TUNA, a.g.e. S148

2.5.2.8. İstisna

İstisna yöntemi de selem yöntemine benzer ancak bazı farklılıkları vardır. İstisna yönteminde selem yönteminde olduğu gibi para önceden peşin olarak ödenemez. İlk başta avans olarak bir kısmı ödenip daha sonra kalan kısım taksitlere bölünerek ödenebilir. Selem yöntemiyle arasındaki benzerlikler ise her iki yöntemde de söz konusu malın özellikleri, cinsi ve ödenecek miktar bellidir.

2.5.2.9. Sukuk

Geleneksel bankacılıkta kullanılan senetlerin katılım bankacılığındaki adı "Sukuk" dur. Sukuk ve senet arasında bazı farklar vardır. Sukuk varlık senedir. Sukuk'u çıkartmak isteyen kişinin o senedin değerini karşılayacak kadar varlığın olması gerekir⁵⁷. Sistemin işleyişinde Sukuklar özel amaçlı şirketlerin ihraç ettiği kira sertifikalarıdır. Sistemde katılım bankaları özel amaçlı şirket kurarlar. Sahip olduğu varlıkları bu şirkete aktarırlar ve varlık kiralama şirketi kurarlar. Ana şirket aktardığı bu varlıkları kurduğu şirketten kiralar. Böylece varlık kiralama şirketinde nakit oluşturmuş olurlar. Daha sonrada bu varlıklar için ödeme yaparlar. Varlık kiralama şirketi bu varlıklara ödemeyi sukuktan elde ettiği gelir ile yaparlar. Varlık kiralama şirketi ana şirketten gelen gelirle çıkarttığı sukukları alan müşterilerine ödeme yaparlar.⁵⁸

2.5.2.10. Tekafül

Tekafül faizsiz bankacılık sisteminde geleneksel bankacılık sistemindeki sigortaya karşılık gelen uygulamadır. Bu sistemin işleminde normal hayat seyrinde gündeme gelebilecek rizikoların gerçekleşme ihtimali üzerinde durulur. Rizikolar oluştuğunda ortaya çıkabilecek sıkıntıların giderilmesi için gereken fonu sağlamaya

⁵⁷ TUNA, a.g.e. S158

⁵⁸<http://www.tuketicifinansman.net/2011/07/kira-sertifikalari-veya-sukuk-nedir-nasil-calisir.html>

yöneliktir. Böylelikle ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesinde gerekecek olan fonun faizsiz olarak karşılanması sağlanır⁵⁹.

2.5.2.11.Karz-I Hasen

Karz-ı hasen katılım bankalarında uygulamada pek yer bulamayan sosyal sorumlulukları gereği fon ihtiyacı olanlara herhangi bir menfaat beklemezsizin fon sağlamasıdır. Katılım bankacılığının amacı İslami yollarla gelir sağlamak olduğundan gelir elde edilmeyen bu tip uygulamalara çok yer verilmez.⁶⁰ Karz-ı Hasen'in mevduat bankacılığındaki karşılığı genellikle devlet bankalarında karşımıza çıkar. Devletin kurduğu bankalar devlet politikası gereği belirlediği sektörlerde kullanılması kaydıyla ihtiyaç sahiplerine faizsiz kredi sağlarlar. Bu durumun en yaygın görüldüğü sektörler tarım ve hayvancılık alanında olmaktadır.

2.6.Katılım Bankacılığının Uluslararası Kuruluşları

2.6.1.İslami Yatırım Ve İhracat Kredi Şirketi (ICIEC)

İslami kalkınma bankası grubu üyesi olan bu kuruluş Şubat 1992 yılında Libya'da toplanan İslami Kalkınma Bankası yönetim kurulu'nun onayladığı anlaşma ile varlık kazanmış ve 1 Ağustos 1994 tarihinde tam tüzel kişiliğe sahip olmuştur. Bu kuruluşun amacı olan İslam Kalkınma Bankası aracılığıyla üyesi olan İslam ülkelerine yatırım ve ihracat sigortası sağlamaktır⁶¹. Kuruluşun Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 40 üyesi vardır. Afrika kıtasından 25, Amerika kıtasından 5, Asya kıtasından 27, Avrupa kıtasından 24 ve Avusturalya kıtasından 2 olmak üzere toplam 83 ülke faaliyet alanı kapsamındadır.

⁵⁹ Abdurrahman ÇALIK, Tekâfül Sigorta Sistemi Ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, S: 31

⁶⁰ İsmail ÖZSOY, Türkiye'de Özel Finans Kurumları Ve İslam Bankacılığı, Timaş Yayınları İstanbul 1987 S: 130

⁶¹<http://www.iciec.com/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://777b9f8bc4cf160370c074def5657cf7>

2.6.2.İslami Özel Sektörün Geliştirilmesi Kurumu (ICD)

Üyeleri arasında Türkiye'de dahil 45 İslami üye ve 5 Kamu kurumu olan bu organizasyon İslam Kalkınma Bankasının 1999 yılının Kasım ayında Cidde'de yapılan 24. yıllık genel kurul toplantısında kurulması kararı alındı. Bu kuruluşun amacı İslami koşullara uygun olarak üye ülkelerin özel sektörlerinin gelişmesi için gerekli olan finansman ihtiyacının sağlanmasıdır. Söz konusu bu kurum ayrıca özel işletmelerin kurulması ve geliştirilmesi amacıyla hükümetlere ve özel kuruluşlara danışmanlık hizmeti vermektedir. Özel sektörde finanse edeceği işletmeleri istihdamı ne oranda arttırması ve ihracata ne kadar katkı sağlaması kriterlerine bakarak seçer⁶².

2.6.3.İslami Bankalar Ve Finans Kurumları Genel Birliği (GCIBFI)

Türkiye'nin de aralarında bulunduğu toplam 25 üyesi vardır. Bu birliğin amacı seminer, forum ve konferanslar düzenleyip gerekli bilgileri toplayıp, bu bilgiler ışığında üye ülkelerdeki sanayiye destekleyip korumaktır.⁶³

2.6.4.İslami Finans Haberleri Şirketi

Bu şirketin amacı global olarak sadece İslami finans piyasalarında meydana gelen gelişmeleri haftalık olarak yayınlayan elektronik gazete şirketidir. 2004 yılında kurulmuştur. Yayınladığı haberlerle karlılık potansiyeli yüksek olan İslami finans piyasalarını okuyucularıyla paylaşıp bu bilgilerden faydalanmalarını amaçlamaktadır.⁶⁴

2.6.5.İslami Çalışma Ve Araştırma Enstitüsü (IRTI)

Merkezi Cidde'de bulunan İslami çalışma ve araştırma enstitüsü İslami Kalkınma Bankası bünyesinde faaliyetine devam etmektedir. Temel çalışma alanları; insan sermayesi geliştirme, kapasite geliştirme, teknik yardım ,bilgi ve bilgi

⁶²<http://www.icdidb.com/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://85a1ba033d81e8e0a1a5e77d882f0924>

⁶³ <http://www.cibafi.org/EngCorporat/AboutCouncil.aspx?Page=1>

⁶⁴ <http://www.islamicfinancenews.com/about.asp>

hizmetleri, öğrenme ve sertifika programları, promosyon ve cesaret, iş geliştirmedir.⁶⁵

2.6.6.Uluslararası İslami Derecelendirme Kuruluşu (IIRA)

İslami finans sektöründe bağımsız olarak derecelendirme yapan ve 2005 yılında kurulmuş olan acentadır⁶⁶. İslam ülkelerinde ve İslami finans sistemi bulunan ülkelerde önem arz eden bu kurum; söz konusu bu ülkelerde derecelendirme yapan tek kurumdur. 2005 yılının temmuz ayında faaliyetine başlayan bu kurum İslami finans sisteminde varlıkları ve varlıkların araçlarının risk durumunu değerlendirerek bölgesel ve uluslararası İslami piyasaların gelişmesine yardımcı olur.

2.6.7.İslam Kurumlarının Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)

İslami finans kurumlarının muhasebe ve yönetimlerini denetleyen kar amacı gütmeksizin faaliyetlerine devam eden kurumdur. 26 Şubat 1990 tarihinde Cezayir'de İslami finans kurumlarının imzaladığı ortak anlaşma ile kurulmuştur. 27 Mart 1990 tarihinde de resmi olarak tescil edilmiştir. Söz konusu kuruluşun şimdiye kadar 45 ayrı ülkeden 200 üye tarafından desteklenmektedir⁶⁷.

2.6.8.Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)

İslami sermaye ve para piyasasına odaklanan uluslararası ve İslami finans piyasası kuruluşudur. Bu kurumun asıl odaklandığı nokta küresel düzeyde İslami finans ürünlerinin standardizasyonudur. Tarafsız ve kar amacı gütmeyen bu kurum İslami kalkınma bankası, Endonezya merkez bankası, Bahreyn merkez bankası,

⁶⁵http://www.irti.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://05e8fe4fcbed323bb23de00fc74cbd2e&guest_user=irti_eng

⁶⁶ http://www.iirating.com/about_profile.asp

⁶⁷ <http://www.aaofii.com/aaofii/TheOrganization/Overview/tabid/62/language/en-US/Default.aspx>

Sudan merkez bankası ve Malezya'da bulunan Labuan finans hizmet kurumlarının ortak girişimleri sayesinde kuruldu⁶⁸.

2.6.9.İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

Ev sahipliğini Malezya'nın yaptığı bu kurul resmi olarak 3 Kasım 2002 tarihinde kurulup 10 Mart 2003 tarihinde faaliyete başlamıştır. İslami çerçevede bankacılık, sermaye piyasaları ve sigorta şirketlerinin sağlamlığı, istikrarı, düzenlenmesi ve denetlenmesi gibi geniş bir faaliyet alanı belirlenen bu kurulun amacı ihtiyatlı ve şeffaf İslami finansal hizmetler sektörünün gelişmesini teşvik etmek olarak belirlendi. Söz konusu bu kuruluş 189 üye, 53 düzenleyici ve denetleyici otorite, 8 uluslararası örgüt, 128 profesyonel firma ve 44 sanayi kuruluşunu kapsar⁶⁹.

2.6.10.İslam Kalkınma Bankası (IDB)

Aralık 1973 tarihinde kurulma kararı alınan ve Ekim 1975 tarihinde resmi olarak açılan bankanın 56 üyesi arasında %6,48'lik payıyla Türkiye en büyük sekizinci ortak konumundadır. Bankanın amacı İslam hukuku ilkelerine uygun olarak üyesi olan ülkelerin ve Müslüman toplulukların bireysel olarak ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemelerini teşvik etmektedir. Bu banka mali yıl olarak kameri yıl olan hicret yılını seçmiştir. En yaygın kullandığı dil Arapça olmasına rağmen bunun yanında İngilizce ve Fransızca da kullanılır durumdadır.

2.7.Malezya'da İslami Bankacılık

Faizsiz bankacılık sektörünün hızlı gelişmesi ve 2020 yılında faizsiz bankacılığın dünya finans merkezi olma hedefi Malezya'yı faizsiz bankacılık alanında önemli bir yere taşımaktadır.

⁶⁸ <http://www.iifm.net/default.asp?action=article&id=126>

⁶⁹ <http://www.ifsb.org/background.php>

Malezya'da faizsiz bankacılığı Malezya'nın merkez bankası olan Bank Negara yürütmektedir. Bu durumun yasal dayanağı 3 Mart 1983 tarihinde kraliyetin onayladığı, 10 Mart 1983 tarihinde resmi gazetede yayınlanan ve 7 Nisan 1983 tarihinde yürürlüğe giren 276 sayılı "İslami Bankacılık Kanunu"dur. Bu kanunun 2. maddesinde faizsiz bankacılık sisteminin denetim ve kontrolünün Malezya Merkez Bankasında olduğu hükmü geçmektedir. Ayrıca söz konusu kanunda faizsiz bankacılığın tanımı yapılarak İslam'ın hükümlerine uymayan hiç bir unsurun kabul edilemeyeceği ve bu sistemin temelini kar payı olduğu vurgulanmaktadır. Bu kanunda ön plana çıkan diğer maddelerinde ise;

3.-13. maddeler arasında: Faizsiz bankacılığın lisanslarıyla,

14.-20. maddeleri arasında: İslami bankaların mali şart ve görevleriyle,

21.-23. maddeleri arasında: İslami bankaların mülkiyeti, kontrolü ve yönetimiyle,

31.-43. maddeleri arasında: İslami bankaların denetlenmeleriyle

44.-56. maddeleri arasında bulunan kısımda ise ceza,tazminat,tatil gibi diğer düzenlemelere yer verilmiştir.⁷⁰

Malezya hükümetinin 1989 yılında imzaladığı BAFİA anlaşması Malezya'nın finans sistemini yakından ilgilendiren bir anlaşmadır. Ancak söz konusu anlaşmanın 124. bölümündeki bu anlaşmanın faizsiz bankacılığını kapsamadığını belirten hükmü Malezya için faizsiz bankacılığın geleneksel bankacılık sisteminden farklı yerde olduğunu ortaya koymaktadır.⁷¹

Malezya'da kurulan ilk İslami banka olan ve Malezya'daki faizsiz bankacılığın simgesi haline gelen "Bank İslam" 1983 yılının Temmuz ayında faaliyete geçti. Vizyonunu İslami Bankacılığın küresel lideri olmak olarak belirleyen söz konusu

⁷⁰ <http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=14&pg=17&ac=16&full=1>

⁷¹ <http://www.lawyerment.com.my/financial/banking2.shtml>

bankanın 122 şubesi ve 50 den fazla finansal ürünü vardır ve Malezya'nın en büyük 4. bankasıdır. İslam bankası üç yıl üst üste İslami finansal hizmetlerde en güvenilen banka seçilerek ödüle layık görüldü. İslam Bankasının temel değeri %100 şeriat uyumlu ürün, hizmet üretmek vardır⁷².

Malezya'da ayrıca 1994 yılında İslami Bankalar arası Para Piyasası (IIMM) kuruldu. Bu kuruluşunu sayesinde İslami bankacılık bünyesine katılan bankaların finansman ihtiyacı etkin ve verimli bir şekilde karşılanmaya başlandı. Bu finans kurumun kullandığı para piyasası araçları⁷³;

Bankalar Arası Mudaraba Yatırımı (MII): Kar payına dayalı bankalar arası piyasaya yatırım yapma yoludur. Bu yöntemde kar payı paylaşımı önceden belli olmayıp taraflar zamanı gelince belirlemektedir.

Vadiyah kabulü: Malezya merkez bankası ile İslami bankalar arasında olan bir işlemdir. Malezya merkez bankası bu yolla İslami bankalarda biriken fazla fonu topluyarak aşırı likiditeyi engellemektedir.

Devlet Yatırım Kağıtları (GII): Malezya hükümetinin borç senetleridir.

Malezya Merkez Bankası Kağıtları (BNMN): Vadesi 3 yıl olan Malezya merkez bankasının borç senetleri olarak düşünülebilir.

Camagos Mudaraba Tahvili (SMC) : Konut ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

İslam Kabul Bonosu (IAB): Malezyalı tüccarların hem iç hem de dış ticaretlerini teşvik etmek için 1991 yılında çıkarılmıştır.

İslam Kıymetli Evrakı (INI): Mevduat İslam kıymetli evrakı (INID) ve Pazarlık İslam Borç Sertifikası (NIDC) olmak üzere iki farklı enstrümanı vardır.

⁷² <http://www.bankislam.com.my/en/Pages/CorporateProfile.aspx?tabs=1>

⁷³ <http://iimm.bnm.gov.my/index.php?ch=4&pg=4&ac=22>

Malezya Merkez Bankası İcra Sukuku (SBNMI): Satış veya kira sözleşmesi şeklinde olur. İcra finansmanıdır.

İslami bankalar arası para piyasası kullandığı bu araçlar ile faizsiz bankaların fon akışlarını karşılayıp düzenlemektedir.

Malezya'da faizsiz bankacılık kadar etkin işler ki bu konuda Ahmad Kaleem'in yaptığı araştırma İslami para piyasası araçları ve geleneksel bankaların kullandığı para piyasası araçlarının faydaları mukayese ettiğinde ikisinin de faydalarının eşit çıktığı görülmektedir.⁷⁴

2.8.Türkiye'de Faizsiz Bankacılık

Türkiye'de katılım bankacılığı Malezya'nın olduğu gibi Merkez Bankası'nın denetimi ve kontrolüne tabi değildir. Bankacılık kanununa, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğine tabidir.

Türkiye'de katılım bankacılığı statüsünde günümüze kadar 7 banka faaliyete başlamıştır. Bu bankalardan Anadolu finans ve Family finans birleşerek Türkiye finans katılım bankasının oluşturmuştur. Bu bankaların dışın 1995 yılında 11 Şube ile kurulan ve 1999 yılında 35 şubeye ulaşmış tasfiye edilen İhlas finans ve günümüzde de faaliyette bulunan Albaraka Türk katılım bankası, Bank Asya katılım bankası ve Kuveyt Türk katılım bankası vardır.

2.8.1.Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. Türkiye'de faizsiz kurumların ilki olarak 1984 yılında kurularak 1985 yılında faaliyete başlamıştır. Ortaklık yapısına

⁷⁴ Ahmad KALEEM, Modeling Monetary Stability Under Dual Banking System: The Case Of Malaysia, International Journal of Islamic Financial Services sayı. 2 No.1 s:9

bakıldığında %66,16 yabancı, %11,06 yerli ve kalan %22,78 lik dilimde halka açık pay olarak devam etmektedir⁷⁵.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 72 ülkede 796 banka ile çalışarak dünya çapında geniş alanda faaliyet göstermektedir. Söz konusu bu bankanın vizyonu ise Dünyanın en iyi katılım bankası olmaktır.

2.8.2.Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

1989 yılında özel finans statüsünde kurulan ve 1999 yılında Bakanlar kurulu, Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı kararlarına tabi olan kurum; 1999 Aralık ayından sonra 4289 sayılı bankacılık kanununa tabi hale gelmiştir. 2006 yılında yapılan düzenleme ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ismini almıştır. Sermayesinin %62'si Kuveyt Finans kurumuna, %9'u Sosyal Güvenlik kurumuna, %9'u İslam Kalkınma bankasına, %18'i Vakıflar Genel müdürlüğüne ve %2'si de diğer ortaklara ait olan bu katılım bankasının ağırlık verdiği sektörler Tekstil, Metal ve Emlak sektörüdür. Kuveyt Türk Katılım Bankasının vizyonu Türkiye'de bankacılık sektöründe 2014 yılında hizmet kalitesinde ilk 5 ve 2018 yılında da aktif büyüklük bazında da ilk 10 banka arasına girmektir⁷⁶.

2.8.3.Asya Katılım Bankası A.Ş

24 Ekim 1996 tarihinde Asya Finans Kurumu A.Ş. olarak faaliyetine başlayan söz konusu banka 20 Aralık 2005 tarihinde Asya Katılım Bankası A.Ş. ismine sahip olmuştur. Asya Katılım Bankasını diğer katılım bankalarından ayıran özellik; Katılım bankaları arasında ISO9001 Kalite Yönetim Sistemi belgesini ilk olarak alan katılım bankasıdır⁷⁷.

⁷⁵http://www.albarakaturk.com.tr/bizi_taniyin/detay.aspx?SectionID=AvW7CcOUELQ1QzfWvBQMfQ%3d%3d&ContentID=SjzafdvjZK8baQMqwSZQQ%3d%3d

⁷⁶ <http://www.kuveytturk.com.tr/pages/tarihce.aspx>

⁷⁷ <http://www.bankasya.com.tr/hakkimizda/index.jsp>

2.8.4. Türkiye Finans Katılım Bankası

Family finans ve Anadolu finans'ın 18 Aralık 2005 yılında birleşmesiyle kurulmuştur. Birleşen bu iki kurumdan Asya Finans Bodyak grubuna, Family Finans ise Ülker şirketine aittir. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. dış ticaret işlemlerine ağırlık vermektedir. İthalat için Peşin ödemeli ithalat, mal mukabili ithalat vesaik mukabili ithalat ithalat akreditifi kabul-aval kredili ithalat olarak 5 farklı hizmet suna banka ihracat için ise peşin ödemeli ihracat, mal mukabili ihracat, vesaik mukabili ihracat ve ihracat akreditifi olmak üzere dört farklı hizmet sunmaktadır⁷⁸.

2.9. Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TKBB bankacılık faaliyetleri gereğince kurulan ve Türkiye'de faaliyette bulunan Katılım Bankalarının üye olması ve çıkardığı kararlara uyması zorunlu olan Tüzel kişiliğe sahip olan meslek kuruluşudur. TKBB'nin amacı ve görevleri, organları, organlarının görevleri 28 Şubat 2006 tarihinde 26094 sayılı resmi gazetede yayınlanan Bakanlar kurulunun 2006 yılı 10018 sayılı kararının 4, 6, 7, 13, 15, ve 16. Maddelerinde belirtilmiştir⁷⁹.

2.9.1. TKBB'nin Amacı Görevleri Ve Yetkileri

4. Madde birliğin amacı görevleri ve yetkilerini kapsar: Birliğin amacı serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde, bankacılık düzenleme ilke ve kuralları doğrultusunda katılım bankalarının hak ve menfaatlerini savunmak, bankacılık sisteminin büyümesi, sağlıklı olarak çalışması ve bankacılık mesleğinin gelişmesi, rekabet gücünün artırılması amacıyla çalışmalar yapmak, rekabetçi bir ortamın yaratılması ve haksız rekabetin önlenmesi için gerekli kararları almak/alınmasını sağlamak, uygulamak ve uygulanmasını talep etmektir.

Birlik bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki görevleri yürütür:

⁷⁸ <http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce.aspx>

⁷⁹ <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060228-5.htm>

- 1) Bankacılık ve katılım bankaları ile ilgili mevzuatı izlemek bu konulara ilişkin düzenlemeleri üye katılım bankalarına duyurmak,
- 2) Meslek ilkelerini belirlemek suretiyle üyelerin birlik ve mesleğin gerektirdiği vakar ve disiplin içinde ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- 3) Üye katılım bankası mensuplarının uyacakları meslek ilkeleri ve standartlarını Kurumun uygun görüşünü alarak belirlemek,
- 4) İlgili mevzuat uyarınca alınan kararlar ile Kurumca alınması istenilen tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- 5) Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek amacıyla gerekli her türlü tedbiri almak ve uygulamak,
- 6) Katılım bankaları arasındaki ilişkilerde mesleki dayanışmayı güçlendirecek kararlar almak,
- 7) Kurum ile işbirliği yapmak suretiyle katılım bankaları arasında ortak projelere ilişkin işbirliğini temin etmek,
- 8) Üyelerin ilan ve reklamlarında uyacakları esas ve şartları tür, şekil, nitelik ve miktarları itibariyle Kurumun uygun görüşünü alarak tespit etmek,
- 9) Yurt içinde ve yurt dışında katılım bankacılığını temsil etmek, katılım bankacılığını tanıtmak ve bu konuda kamuoyunu aydınlatmak için çalışmalarda bulunmak,
- 10) Bankacılık konusunda seminer, sempozyum, konferans ve eğitim programları düzenlemek,

11) Müşteri haklarına dair hükümlerde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriklerine ilişkin usul ve esaslar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemleri, Kurulun uygun görüşünü alarak belirlemek,

12) Üyeler ile bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere Birlikçe hazırlanan ve Kurulca onaylanan usul ve esaslar dahilinde hakem heyeti oluşturmak,

13) Katılım bankaları ve bankacılığı konularında resmi makam ve kuruluşlara istişari mahiyette mütalaa vermek,

14) Ekonomi, mali sektör ve bankacılık sistemindeki yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri izleyerek toplayacağı bilgileri üyelerine ve ilgililere ulaştırmak,

15) Ulusal tasarrufun teşviki için gerekli çalışmaları yapmak ve yetkili mercilere önerilerde bulunmak,

16) Katılım bankalarına ilişkin, gizlilik niteliği taşımayan istatistiki bilgileri toplamak ve kamuoyuna duyurmak,

17) İlgili mevzuat hükümleri saklı kalmak kaydıyla, katılım bankalarının, müşterilere sundukları hizmetler karşılığında tahsil edecekleri komisyon, ücret ve masraflar, açtıkları krediler ve bunlarla ilgili diğer işlemler için uygulayacakları kar payı oranları, komisyon ve ücretler ile katılma hesaplarında kar ve zarara katılma oranının belirlenmesine ilişkin olarak üye katılım bankalarına yönelik tavsiye kararı almak,

18) Üyelerinin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda yönetim kurulu kararına istinaden dava açmak ve/veya gerekli girişimlerde bulunmak,

19) Kurumca alınması istenilen tedbirleri almak,

20) Birliğin aldığı karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, bunlara zamanında ve tam olarak uymayan üyeler hakkında gerekli müeyyideleri uygulamak,

21) Kanun ve ilgili mevzuatın kendisine yüklediği diğer görevleri yapmak.

2.9.2.TKBB'nin Organları

6. Madde birliğin organlarından bahseder: Birliğin organları Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Denetçilerden ibarettir. Birliğin karar organı Genel Kurul, yürütme organı Yönetim Kuruludur. Birlikte ayrıca Genel Sekreterlik birimi bulunur.

2.9.2.1.Genel Kurul

7. madde birlik organlarından genel kurulun yetkisini içerir: Birlik Genel Kurulu katılım bankalarının temsilcilerinden oluşur.

Genel Kurul aşağıdaki görevleri yapar:

1) Birliğin yıllık çalışma ve hesaplarına dair Yönetim Kurulu ve Denetçiler raporlarıyla bütçeyi incelemek ve onaylamak,

2) Yönetim Kurulu üyelerini seçmek,

3) Denetçileri seçmek,

4) Birliğin görev ve amaçlarıyla ilgili konularda Yönetim Kurulu tarafından yapılacak veya Genel Kurula arz edilmek üzere her sene Mart ayı sonuna kadar üyelerce Yönetim Kuruluna gönderilecek öneri ve dilekleri görüşmek, gerekli kararı almak, yeni çalışma yılı hakkında kararlar vermek,

5) Statüde yapılmasına gerek görülecek değişiklikler hakkında Kuruma önerilerde bulunmak görevleri vardır.

2.9.2.2.Yönetim Kurulu

13. maddede yönetim kurulunun görevlerinden bahsedilir. Birliğin yürütme organı olan Yönetim Kurulunun görevleri şunlardır.

- 1) Bu Statü'de belirtilen görevleri yapmak,
- 2) Birliği ilzama yetkili olanları belirlemek ve imza yetkilerini karara bağlamak,
- 3) Genel Sekreteri atamak ve ücretini saptamak,
- 4) Üyeler ve bireysel müşterileri arasındaki ihtilafların değerlendirilmesi ve çözüme kavuşturulmasını temin etmek üzere usul ve esasları belirlemek ve Kurulca onaylanan bu usûl ve esaslar dâhilinde hakem heyeti oluşturmak,
- 5) Genel Kurulu olağan ve olağanüstü toplantıya çağırarak, yapılacak genel kurul toplantılarının gündemini, yerini, gün ve saatini belirlemek,
- 6) Birlik iç yönetmeliklerini onaylamak,
- 7) Birlik personelini atamak ve ücret politikasını belirlemek,
- 8) Birliğin amaçlarını gerçekleştirmesi için gayrimenkul satın alınmasına, satılmasına veya kiralanmasına karar vermek
- 9) Disiplin kararlarını almak,
- 10) Birliğin organizasyonunu oluşturmak,
- 11) Üyeler tarafından Birliğe verilecek periyodik rapor ve bilgileri tespit etmek,

12) Birlik bütçesi ile Birliğin yıllık faaliyet raporlarını hazırlayarak Genel Kurula sunmak,

13) Kanunlar ve ilgili mevzuatla belirlenen diğer görevleri yapmak görevleri vardır.

2.9.2.3.Genel Sekreterlik

15. madde genel sekreterliği düzenler: Genel Sekreter Yönetim Kurulu tarafından atanır. Genel Sekreterin hukuk, iktisat, maliye, bankacılık, işletme, kamu yönetimi ve dengi dallarda en az lisans düzeyinde, mühendislik alanında lisans düzeyinde öğrenim görmüş olanların ise belirtilen alanlarda lisans üstü öğrenim görmüş ve bankacılık veya işletmecilik alanında en az on yıllık meslekî deneyime sahip olmaları gerekir.

Genel Sekreterin görev ve yetkileri şunlardır;

1) Genel Kurul ile Yönetim Kurulu kararlarının üyelere duyurulmasını sağlamak ve uygulanmasını takip etmek,

2) Yönetim Kurulunca verilen görevleri yerine getirmek,

3) Birliğin kadrolarını, organizasyon yapısını, ücret politikasını, bütçesini, yönetmelikleri ve faaliyetlerine ait raporları hazırlayarak Yönetim Kurulunun inceleme ve onayına sunmak,

4) Birlik muhasebesi ve muhasebe defteri ile diğer defterler ve bütün yazışmaları yürütmek,

5) Birliği resmi makamlar nezdinde, mahkemeler huzurunda ve üçüncü şahıslara karşı Yönetim Kurulu'na izafeten temsil etmek,

6) Bankacılık Kanunu gereğince Birlikten istenen görüş ve bilgileri hazırlayarak Yönetim Kurulunun onayına sunmak görevleri vardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞI İLE MEVDUAT BANKACILIĞININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Bu bölümde Katılım bankaları ile Mevduat bankalarının Türkiye deki uygulamaları yönünden karşılaştırmaları yapılacaktır.

Öncelikle katılım ve mevduat bankalarının aktif yapılarındaki değişimlerinin karşılaştırmalı olarak seyirleri incelenip çalışan sayılarındaki değişimini, işsizlik oranlarıyla birlikte üzerinde durulduktan sonra, topladıkları fonların kaynakları, kullandıkları kredilerin kuruluş dağılımları ve kullandırdıkları kredilerinin sektör dağılımları analiz edilerek reel sektöre katkı durumları incelenecektir.

3.1. Katılım ve Mevduat bankalarının Aktif yapılarındaki değişim.

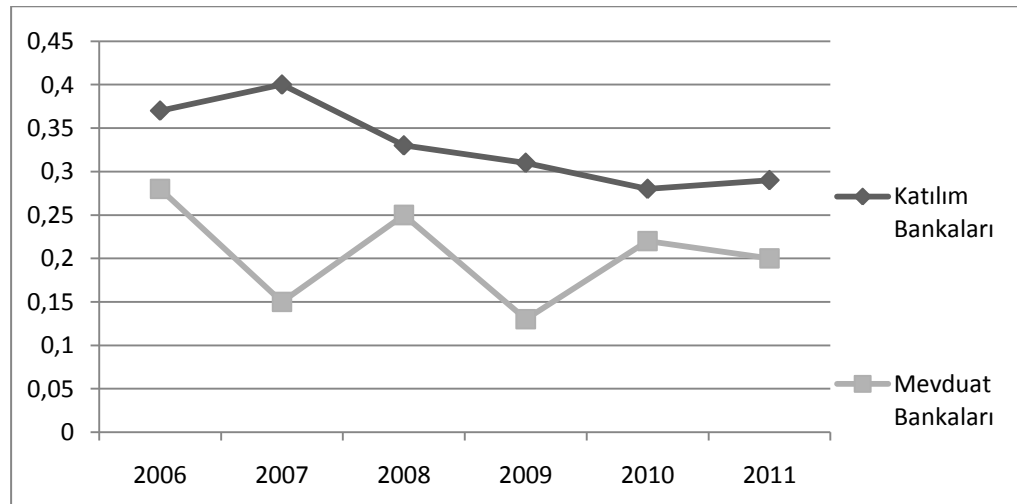
Katılım ve Mevduat bankalarının 2005-2011 yılları arasında aktif büyüklüklerini gösteren rakamlar aşağıdaki gibidir.

Tablo3,1: Bankaların Aktif Verileri

Bankalar Yıllar	Katılım Bankaları (Bin TL)	Mevduat Bankaları (Bin TL)
2005	9 947 798	339 859 301
2006	13 656 867	436 321 837
2007	19 240 210	505 720 615
2008	25 636 561	631 256 870
2009	33 691 636	714 599 653
2010	43 232 128	869 034 049
2011	56 050 001	1 048 223 151

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Bankaların Aktif büyüklüklerinin değişimleri ise aşağıdaki grafikteki gibidir.

Şekil 3,1 Bankaların aktif artışı değişim oranları

Görüldüğü gibi Katılım ve Mevduat bankalarının aktif yapılarındaki değişim her zaman pozitif aralığında olmuştur. Aktif yapıları artış eğilimindedir. 2006-2011 yılları arasında Bankaların aktif yapılarına mukayeseli olarak bakıldığında Katılım Bankalarının artış oranı her dönemde oransal olarak Mevduat bankalarından yüksek olmuştur. Ancak 2007-2008 yılları ve 2009-2010 yılları arasında katılım bankalarının aktif artış oranında azalışlar gözlenirken, mevduat bankalarının aktif artış oranında

artış vardır. Bu durumun tersi 2006-2007 ve 2010-2011 yılları arasında gözlenmiştir. Yukarıdaki grafikte bir diğer nokta 2008 yılında gerçekleşen krizdir. Söz konusu bu krizden sonra her iki grup bankacılığında aktif artış oranları azalmıştır. Söz konusu bu azalış Mevduat bankacılığında 2009-2010 yılları arasında da devam ederken katılım bankacılığı mevduat bankacılığına oranla daha hızlı toparlanıp aktif artış oranını tekrardan yükseltmiştir.

3.2. Katılım ve mevduat bankacılığın çalışan sayısındaki değişim

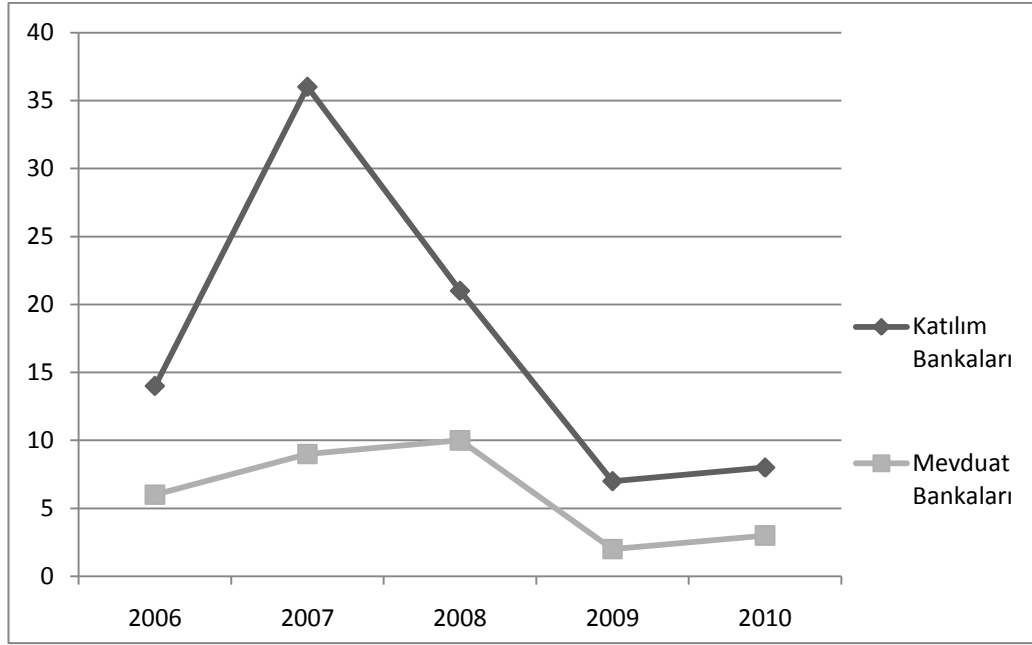
Aşağıdaki tabloda Katılım ve Mevduat bankacılığın çalıştırdıkları personel sayılarındaki değişimi verilmiştir. Ancak Katılım Bankacılığı ile ilgili veriler toplanırken yararlanılan Türkiye İstatistik Kurumu ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği kaynaklarındaki rakamlar farklılık arz ettiği için bu tabloda her iki veriye de yer verilmiştir. Mevduat Bankacılığına ilişkin veriler Türkiye İstatistik Kurumuna ait veriler olduğu için karşılaştırma yapılırken Türkiye İstatistik Kurumuna ait veriler kullanılmıştır.

Tablo 3,2 Katılım ve mevduat bankalarının personel sayıları

Bankalar	Katılım	Katılım	Mevduat
Yıllar	Bankaları (TKBB)	Bankaları (TÜİK)	Bankaları (TÜİK)
2005	5 749	5 542	125 442
2006	7 114	6 333	133 875
2007	9 215	8 675	146 436
2008	11 032	10 521	161 794
2009	11 802	11 293	163 845
2010	12 703	12 260	171 063

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Tablodaki personel sayılarının yüzdelerdeki değişimini grafiğe dökersek aşağıdaki grafiğe ulaşırız.

Şekil3,2 Bankaların personel alımı artış oranları

Personel alım oranlarındaki artışa bakıldığında Katılım bankaları 2006-2010 yılları arasında her dönemde oran bazında Mevduat Bankalarından yüksek olduğu görülüyor. 2007 yılından sonra krizin gerçekleştiği 2008 yılında her iki bankacılık grubunda da hızlı bir düşüş söz konusu oluyor. 2008-2009 yılları arasındaki düşüş Katılım Bankalarında Mevduat Bankalarına göre daha hızlı olduğu görülüyor. Bu bankacılık gruplarında personel alımlarındaki değişimi Türkiye'deki işsizlik oranlarıyla karşılaştırsak şu tabloya ulaşabiliriz.

Tablo3,3 Bankaların personel alımı artış oranları

Oranlar Yıllar	Katılım Bankaları Personel Artışı (%)	Mevduat Bankaları Personel Artışı (%)	İşsizlik (%)
2006	14	6	10,9
2007	36	9	10,9
2008	21	10	14,0
2009	7	2	13,5
2010	8	3	11,4

Yukarıdaki tabloda yılların Aralık ayındaki personel sayıları değişimi ve Türkiye'nin işsizlik oranları verilmiştir. 2006 yılı sonu ve 2007 yılı sonu arasında Katılım bankalarının personel istihdamı artışını %14'den %36 oranına çıkarmıştır. Aynı dönemde Mevduat Bankaları personel artış oranını 3 puan arttırarak %9'a çıkarmıştır. 2006 ve 2007 yılları sonu itibari ile Türkiye'nin işsizlik oranları aynı ölçülmüştür. Bu iki yılda da iki bankacılık sektöründe işe alım oranı önceki döneme göre artmıştır. Aralık ayı itibari ile işsizlik oranı 2007 yılında 10,9 iken 2008 yılında 3,1 puan artarak 14 olduğu bir yıllık dönemde Katılım bankalarını personel alım oranı azalmıştır. Bu durumun aksine Mevduat Bankalarında ise personel alım oranı 1 puan artarak %10 olmuştur. Fakat her dönemde de personel alım oranı Katılım Bankacılığında Mevduat Bankacılığına oranla yüksek olmuştur.

Bankaların işsizlik oranını azaltmadaki rolü sadece bünyesine dahil ettiği personellerden ibaret değildir. Bu durumun yanında bankalar sağladıkları kredilerle reel sektörün büyümesinde yardımcı rol üstlenmiştir. Reel ekonominin büyümesiyle de Türkiye'nin istihdamının arttırılmasına katkıda bulunmuşlardır.

3.3. Katılım ve Mevduat bankacılığının fon toplama ve kullandırma yönlerinden karşılaştırılması

Bankacılık sektörü esas itibari ile iki farklı yöntemle fon elde ederler. Bunlardan ilki müşterilerinden fon toplamdır, diğeri ise diğerkurum ve kuruluşlardan kullandıkları kredilerdir.

3.3.1. Fon toplama yönünden Katılım ve mevduat bankacılığının karşılaştırılması

Katılım bankacılığı iki ana hesapla müşterilerinde fon toplarlar. Bunlar cari hesaplar ve katılma hesaplarıdır. Cari hesaplarda Katılım Bankaları müşterilerinin fonlarına emanetçilik yaparlar. Bu hizmetin karşılığı olarak yatırdıkları fonları kullanırlar. Bu sayede maliyet olmadan fon toplamış olurlar ve karlılıklarını arttırırlar. Diğerk hesap türü ise katılma hesabıdır. Bu hesapta müşteriler gelir sağlama amacı ile ellerindeki fonları katılım bankasına yatırırlar. Katılım bankası bu fonları

işlettikten sonra ortaya çıkan kardan kendi payını alır ve kalan meblağı fon sahibine verir. Bu hesabın fon toplama yönünden maliyeti cari hesap türüne oranla fazla olduğundan katılım bankaları açısından karlılık oranları da düşüktür.

Mevduat bankacılığı da iki ana hesap altında fon toplarlar. Bunlar vadeli mevduat ve vadesiz mevduat hesaplarıdır. Vadeli mevduat hesabında bankalar müşterilerinden belirli bir vade ile toplarlar ve bunun neticesinde müşterilerine faiz dağıtırlar. Diğer hesap gurubu ise vadesiz mevduat hesabıdır. Bu hesap Katılım Bankalarının cari hesaplarıyla benzerlik gösterir. Maliyeti olmadan fon toplama yöntemleridir. Vadeli hesap türünde tasarrufların işletilmesinden doğan kardan fon sahibine faiz ödendiğinden karlılık oranı vadesiz hesaplara göre düşüktür.

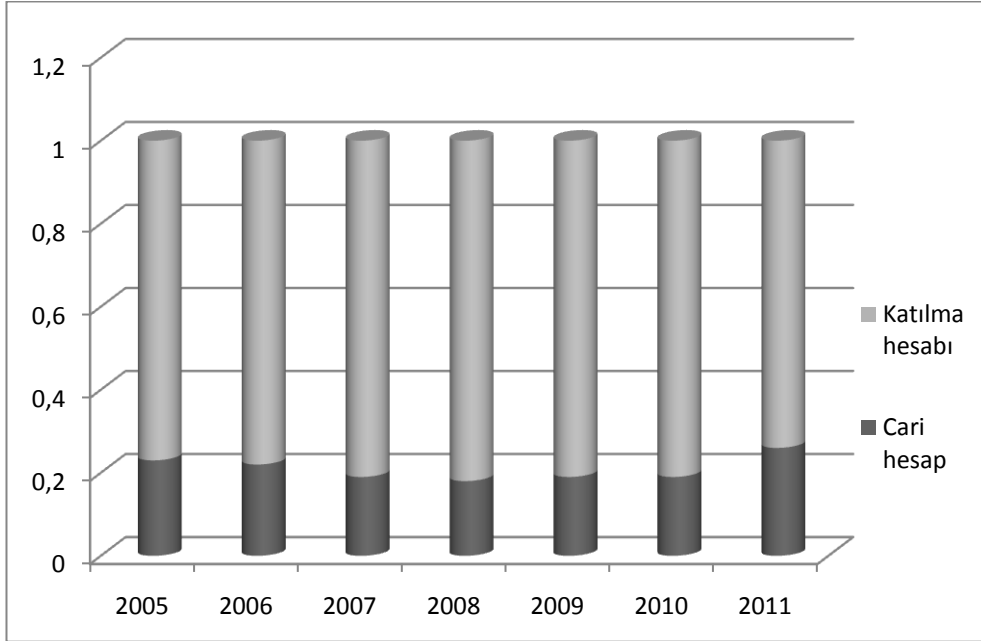
Katılım bankalarının 2005 ve 2011 yılları arasında topladıkları fonlar ve hesap türleri şöyledir.

Tablo3,4 Katılım bankalarının fonlarının hesaplara dağılımı

Hesap Yıllar	Cari hesap (Bin TL)	Katılım hesabı (Bin TL)	Toplam (Bin TL)
2005	1 961 841	6 516 294	8478 135
2006	2 433 628	8 790 013	11 223 641
2007	2 786 321	11 975 903	14 762 224
2008	3 423 587	15 466 717	18 890 304
2009	5 041 106	21 554 452	26 595 558
2010	6 487 765	26 956 643	33 444 408
2011	10 174 662	29 497 440	39 672 102

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Toplanan bu fonların yüzdelerik dağılımı ise;

Şekil 3,3 Katılım bankalarında toplanan fonların yüzdelerik dağılımı

Katılım bankalarının müşterilerinin hesap tercihleri konusunda belirli bir istikrarları yoktur. Referans alınan yıllarda 2005 yılından krizin gerçekleştiği 2008 yılına kadar toplanan fonlarda cari hesap adı altında toplanan fonların payı azalma eğilimindedir. Ancak 2008 yılından 2011 yılının sonuna kadar cari hesapta toplanan fonların payı artış eğilimine girmiştir. Hatta ilk defa 2011 yılında cari hesapta toplanan fonların oranı toplam fonlarının oranının %25'inin üzerine çıkarak %26 olmuştur. Bu oranın en az olduğu dönem ise 2008 yılında %18 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın 2008 krizinden sonra sürekli artış oranı içerisinde olmasında da anlaşıldığı gibi krizden sonra tasarruf sahipleri tasarrufları üzerinden kar elde etme düşüncesinden çok tasarruflarını güvenilir bir kurumun çatısı altına emanet etme yöntemini seçmişlerdir.

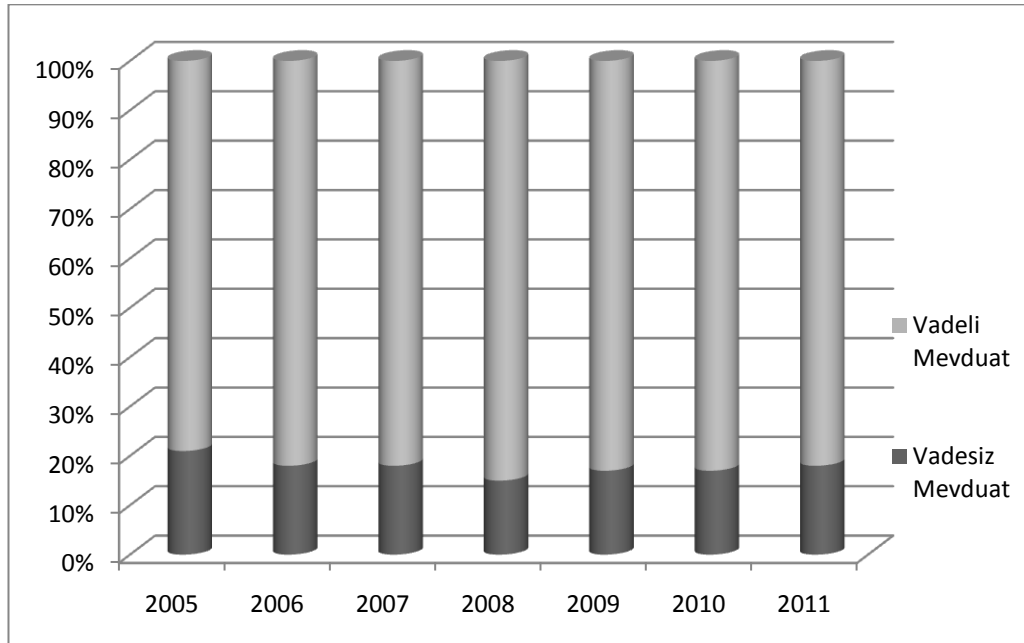
Mevduat Bankaların fon toplama hesaplarına bakıldığında;

Tablo3,5 Mevduat bankalarının topladıkları fonların hesaplara dağılımı

Hesap	Vadesiz mevduat (Bin TL)	Vadeli Mevduat (Bin TL)	Toplam Mevduat (Bin TL)
Yıllar			
2005	49 083 088	184 344 791	233 427 879
2006	52 242 273	233 245 558	285 487 831
2007	56 654 710	272 226 666	328 881 376
2008	61 171 959	354 154 899	415 326 858
2009	76 816 602	387 052 328	463 868 930
2010	95 748 032	460 155 004	555 903 036
2011	117 131 102	529 124 537	646 255 639

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Toplam mevduattaki dağılımları ise;

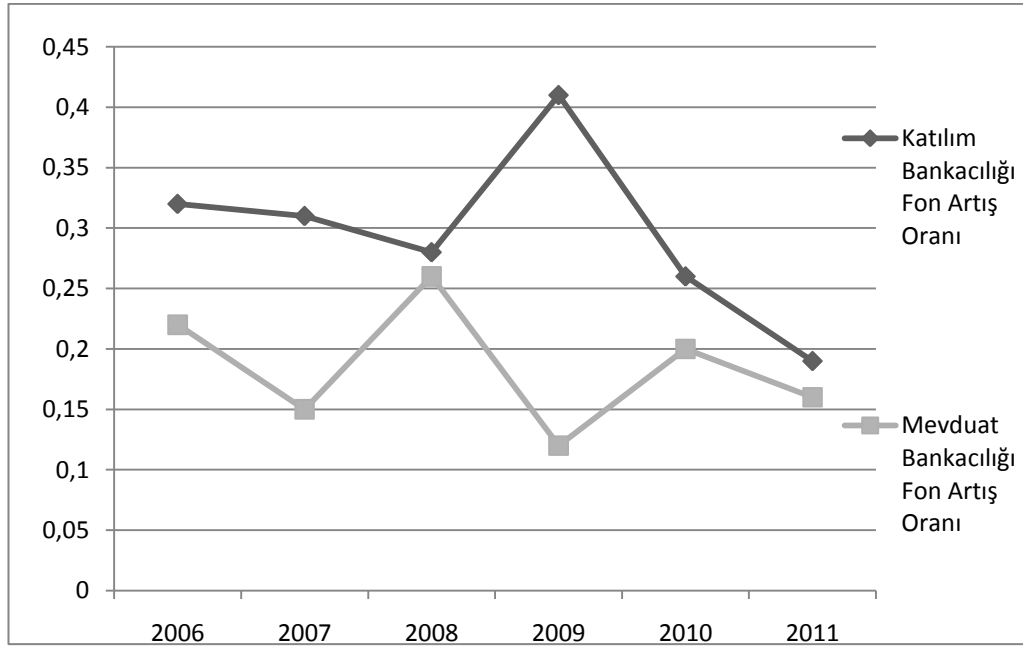
Şekil 3,4 Mevduat bankalarının topladıkları fonların hesaplara dağılımı

Mevduat bankalarında Katılım Bankalarına oranla daha istikrarlı bir yapı vardır genel aralık %17-18 oranlarındadır. Mevduat bankalarında da 2008 krizinin olduğu yılda bankaların faiz ödemediği vadesiz hesapların oranı %15 civarındadır. Mevduat Bankalarının faiz ödediği vadeli mevduat hesaplarının en az olduğu yıl ise 2005

yılıdır. Bu yılda vadeli mevduat hesabında bulunan fonların toplam fonlara oranı ise %79 civarındadır.

Yukarıdaki Katılım Bankalarının ve Mevduat Bankalarının topladıkları fonları gösteren grafiklere bakıldığında oran olarak Katılım Bankalarında daha fazla oranda maliyetsiz olarak elde edilen ve karlılığı arttıran fonlar bulunmaktadır. Bu durumun nedenlerinden birisi de katılım bankalarının İslami bankacılık prensiplerine uygun olmasıdır.

Bu iki bankacılık grubunun topladıkları toplam fonlarındaki değişimlerine bakıldığında ise

Şekil3,5 Bankaların fon artış oranları

Katılım Bankacılığının Mevduat Bankacılığına oranla oransal olarak daha fazla fon topladığı görülüyor. Her iki bankacılık sektöründe toplam bazda her geçen yıl daha fazla fon toplanmıştır. Ancak toplanan bu fonlara oransal olarak bakıldığında 2006-2007 yıllarında iki bankanın da fon toplama oranlarında azalış vardır. 2007-2008 yıllarında ise mevduat bankaları oran olarak katılım bankacılığının düşüş yaşamasına rağmen fon toplama oranını arttırmıştır. 2008 yılında yaşanan krizde mevduat bankacılığının katılım bankacılığına oranla daha fazla güven kaybına

uğramasıyla mevduat bankacılığının fon toplama oranında azalış olmasına rağmen katılım bankacılığının fon toplama oranında artış gözlenmiştir. 2008 krizinden sonraki aşamada Katılım Bankacılığı fon toplama oranlarını bir önceki yıl sonuna göre %41 oranında arttırarak analiz döneminin en yüksek oranına çıkmıştır. Katılım bankalarındaki bu gelişmeye rağmen Mevduat Bankaları 2008 krizinden sonraki dönemde fon toplamasındaki artış oranlarını sadece %12 arttırarak analiz döneminin en düşük seviyesine ulaşmıştır.

Analiz döneminde Katılım Bankacılığı sektörü topladığı fonları yıllık ortalama %25,3 oranında arttırmıştır. Bu duruma karşılık olarak Mevduat Bankacılığı ise söz konusu bu dönemde fon toplama oranları ortalama %18,5 oranında arttırmıştır.

Katılım ve Mevduat Bankaları topladıkları kredilerin haricinde fon sağlamak için kendileri de kredi alırlar. Katılım Bankalarının aldıkları kredilerin büyüklükleri ve kaynakları şu şekildedir.

Tablo3,6 Katılım bankalarının kullandığı kredilerin dağılımı

Kaynak \ Yıllar	TCMB' Den (Bin TL)	Yurt İçi Bankalar (Bin TL)	Yurtiçi Diğer Kurumlr ((Bin TL)	Yurtdışı Bankalar (Bin TL)	Yurtdışı Diğer Kurumlar (Bin TL)	Toplam (Bin TL)
2005	---	---	616	81 202	---	81 818
2006	---	---	---	211 530	---	211 530
2007	---	8 735	---	734 547	---	743 282
2008	---	---	---	1 011 975	---	1 011 975
2009	---	---	---	207 760	---	207 760
2010	---	45 096	---	1 226 084	---	1 271 180
2011	278 989	24 626	---	4 683 494	1	4 987 110

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Görüldüğü gibi katılım bankaları kredi kullanırken en çok tercih ettikleri kurum yurt dışındaki bankalardır. Bu durumun en birinci sebebi katılım bankalarının

hisselerinin büyük bir kısmının yurt dışındaki finansal kurumlara ait olmasıdır. Yurt içi bankaların faiz oranları ile katılım bankalarının kar payı oranları birbirine çok yakın olduğundan katılım bankaları yurt içindeki bankaları kredi kaynağı olarak tercih etmezler. Kullandıkları kredilerin tamamına yakını yurt dışındaki bankalardan karşılarlar.

2008 yılında yaşanan kriz neticesinde yurt içindeki mevduat bankalarına duyulan güvenin, katılım bankalarına duyulan güvenden daha fazla sarsılması neticesin tasarruf sahipleri Mevduat Bankaları yerine daha çok Katılım Bankalarını tercih etmeleri, söz konusu bu bankaların kredi kullanma ihtiyaçlarını azalttı. Bunun neticesinde analiz döneminde Katılım Bankacılığı en az krediye ihtiyaç duymuştur. Sonraki yıl yurt içinden topladığı fonların artış oranlarının azalmasıyla ve daha fazla kaynağa ihtiyaç duymasıyla kredi ihtiyacı artmış ve yaklaşık bir önceki yılın 5 katı daha fazla kredi kullanmıştır. Sonraki yılda ise yine kredi ihtiyacı nedeniyle tarihinin en yüksek kredisini kullanmıştır.

Mevduat banlarının kullandıkları kredilere bakıldığında

Tablo3,7 Mevduat bankalarının kullandığı kredilerin dağılımı

Kaynak \ Yıllar	TCMB' Den (Bin TL)	Yurt İçi Bankalar (Bin TL)	Yurtiçi Diğer Kurumlr (Bin TL)	Yurtdışı Bankalar (Bin TL)	Yurtdışı Diğer Kurumlar (Bin TL)	Toplam (Bin TL)
2005	---	1 845 249	249 349	25 673 572	4 582 380	32 350 550
2006	---	2 517 078	267 463	31 396 654	8 022 271	42 203 466
2007	---	2 550 713	231 939	33 311 647	7 224 555	43 318 854
2008	12 100	2 932 885	219 849	45 031 050	8 573 755	56 757 539
2009	---	2 518 512	197 436	37 961 821	7 292 818	47 970 587
2010	---	2 410 116	145 786	59 364 002	5 605 244	67 525 148
2011	---	3 891 498	118 958	86 700 906	6 216 270	96 927 632

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Mevduat bankalarının kullandıkları kredi yapılarına bakıldığında burada da Katılım Bankacılığında olduğu gibi ağırlıklı olarak yurt dışındaki bankalardan yararlanılmıştır. Yurt dışı bankalardan alınan kredilerin kullanılan kredilere göre en az orana sahip olduğu yıl 2006 yılıdır. Bu yılda toplam kullanılan kredilere oranı %74 civarındadır. 2006 yılından sonra bu oranda sürekli artış gözlenmektedir. Son olarak bu oran 2011 yılında %89'un da üzerine çıkmıştır. Bu oranın bu kadar büyük olmasının nedeni mevduat bankacılığının devlete ait olmayanlarının tamamına yakının yabancı ortaklıklarla kurulmuş olmasıdır. Yurt içi bankalardan alınan kredilere bakıldığında ise belirli bir istikrardan bahsedilemez. Ancak %5 bandında seyredildiği görülmektedir. Mevduat Bankaları TCMB'den sadece 2008 yılının Haziran ayında belirli meblağ kredi kullandığı görülüyor.

Mevduat Bankaları'nın kullandıkları kredilerin artış oranlarına bakıldığında en yüksek oranlı artış 2011 yılında %43 ile gerçekleştiği görülmektedir. Kullandıkları kredi oranlarında sürekli artışın gözlemlendiği Mevduat Bankalarında bu durumun tek istisnası 2009 yılında kullandığı kredi miktarıdır. Bu miktar bir önceki yıla göre kullandığı kredi baz alındığında yaklaşık %16 oranında düşüş gözlenmiştir.

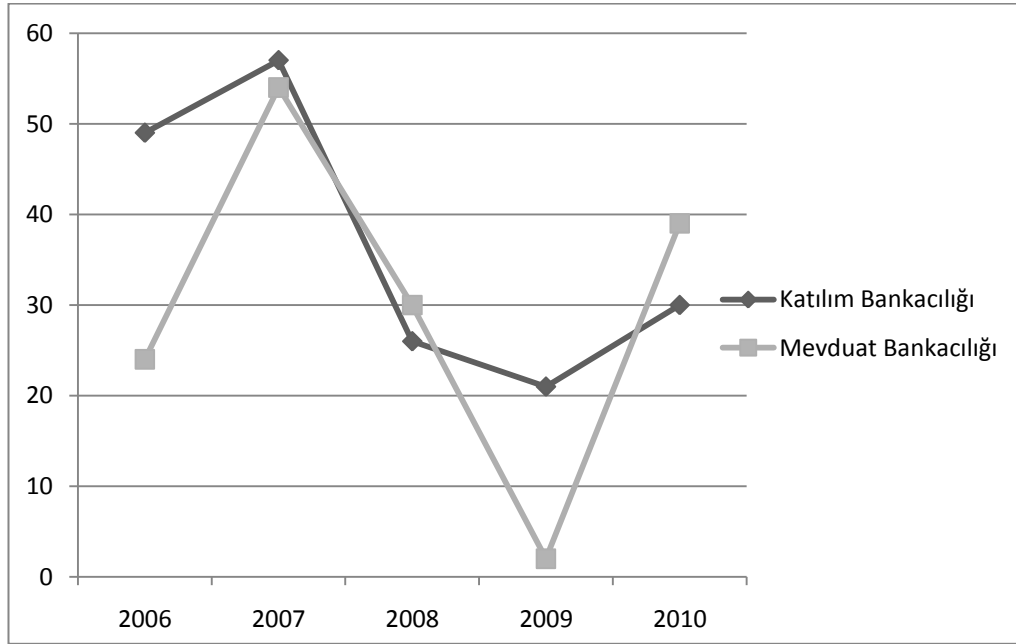
3.3.2. Katılım ve Mevduat bankacılığının fon kullandırma yönünden karşılaştırılması

Katılım ve Mevduat bankalarının kullandırdıkları krediler sürekli artış eğilimi içerisindedir. Söz konusu bu kredilerin meblağları, artış grafikleri ve alt kalemleri şöyledir.

Tablo 3,8 Bankaların kullandığı toplam krediler

Bankacılık Yıllar	Katılım Bankacılığı Toplam Kullandırdığı Kredi (Bin TL)	Mevduat Bankacılığı Toplam Kredi (Bin TL)
2005	6 636 590 111	144 914 621 306
2006	9 909 045 693	179 817 548 464
2007	15 608 951 000	276 120 979 820
2008	19 715 958 169	360 850 265 331
2009	23 841 066 998	369 519 844 968
2010	30 962 953 001	512 220 047 488

Kullandırdıkları kredilerin artış eğilimlerine bakıldığında ise

Şekil 3,6 Bankaların kullandığı kredilerin artış oranları değişimi

Kullandırılan kredi miktarları her iki bankacılık sektörü için de veri zaman aralığında her zaman için artış göstermektedir. 2008 yılı mali krizinin etkisine her iki bankacılık sektörü de maruz kalmıştır. Ancak katılım bankaları kriznin etkilerini daha iyi absorbe etmiş ve kredi kullandırma artış oranlarını her zaman için %20'nin üzerinde tutmayı başarmıştır. Ayrıca katılım bankacılığı verdiği kredileri oransal olarak en fazla 2007 yılında arttırmıştır. Fakat bu durum Mevduat Bankacılığında bu

şekilde değildir. Mevduat Bankacılığında 2008 yılı mali krizinden sonra kredi kullandırma artış oranını %2 ye kadar düşürmüştür.

Mevduat Bankalarının kullandırdıkları kredilerin sektörlere göre dağılımı şöyledir.

Tablo3,9 Mevduat bankalarının kullandırdığı kredilerin sektörlere göre dağılımı

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kalemler	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Tarım	4,85	4,46	4,16	3,71	4,22	4,49
İmalat sanayi	16,81	22,08	19,37	21,34	18,76	19,24
Enerji (Elektrik, Gaz, Su)	0,48	0,89	1,07	1,49	2,58	2,77
İnşaat	3,35	2,73	4,38	5,13	5,01	4,94
Ticaret	8,17	9,80	10,53	10,36	9,58	9,55
Otel, Lokanta, Pastane v.b.	1,53	2,02	1,92	2,11	2,01	2,19
Ulaştırma	2,71	3,36	2,81	4,42	3,44	3,24
Haberleşme	1,31	1,02	2,45	1,28	1,88	2,82
Bankacılık- sigortacılık	3,81	5,29	3,68	4,19	4,00	6,02
Kişisel mesleki krediler	1,64	1,58	11,47	1,68	2,40	2,40
Konut	5,07	5,78	6,63	6,93	4,69	6,19
Tüketici	29,11	26,34	25,25	20,68	27,73	20,16
Kamu Kesimi	4,29	3,62	3,07	5,12	3,81	3,02
Diğer	16,87	9,93	13,21	11,56	9,89	12,97
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Mevduat bankaları analiz döneminde en çok krediyi müşterilerine tüketici kredisi olarak vermiştir. En az kredi verdiği sektör ise enerji sektörü olmuştur. Ayrıca zaman içerisinde kredi oran aralığı fazla olan katılım bankacılığını iki en

önemli kalemlerinden imalat sanayi ve tüketici kredileri arasındaki fark kapanmıştır. 2005 yılında %12,3 olan fark 2010 yılına gelindiğinde %0,9 olmuştur.

Katılım Bankacılığının kullandığı kredilerin sektörlere göre dağılımına baktığımızda ise ;

Tablo3,10 Katılım bankalarının kullandıkları kredilerin sektörlere göre dağılımı

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kalemler	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Tarım	3,03	3,18	3,33	3,55	1,79	2,19
İmalat sanayi	42,75	39,14	35,52	44,34	25,15	26,96
Enerji (Elektrik, Gaz, Su)	2,42	2,92	2,95	4,35	3,78	5,40
İnşaat	8,94	10,46	13,74	12,72	17,63	18,10
Ticaret	8,57	8,67	8,27	6,88	11,17	18,93
Otel, Lokanta, Pastane v.b.	0,76	1,25	0,96	1,29	1,16	1,64
Ulaştırma	3,41	1,97	2,43	3,11	3,18	4,02
Haberleşme	0,64	1,51	0,76	0,63	0,13	1,07
Bankacılık-sigortacılık	0,38	0,70	7,17	5,55	4,82	4,17
Kişisel mesleki krediler	0,51	5,60	0,29	1,75	1,90	0,04
Konut	1,99	1,39	4,46	4,07	0,57	1,26
Tüketici	9,37	8,90	5,66	6,74	9,03	3,46
Kamu Kesimi	0,05	0,19	0,52	0,72	0,44	---
Diğer	17,18	14,12	11,94	4,30	19,25	12,76
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Katılım bankacılığının kullandığı kredi dağılımına bakıldığında en yoğun kredi kullanan kalem imalat sanayi kalemi olduğu görülüyor. En az payı ise kamu

kesimine verilen krediler oluşturuyor. Hatta kamu kesimine 2010 yılında hiç kredi verilmemiştir.

Katılım ve Mevduat bankalarının kullandırdıkları kredilerin reel ekonomiye ne derece yararlı olduğuna bakmak için kullanılan kredilerin sektörlerinin ne kadar büyüme gerçekleştirdiğini de analiz etmek gerekir.

Söz konusu bu iki bankacılık sisteminin verdiği kredileri tarım, sanayi ve hizmet sektörü olarak sınıflandırıp bu sektörlerin büyüme hızlarına göre analiz edilirse Mevduat ve Katılım bankacılığın reel ekonomiye katkıları daha rahat görülebilir.

Bu üç sektörün yıllar itibari ile büyüme hızları şöyledir.

Tablo 3,11 Temel sektörlerin büyüme hızları

Sektörler Yıllar	Tarım Sektörü (%)	Sanayi Sektörü (%)	Hizmet Sektörü (%)
2005	7,2	8,6	8,7
2006	1,4	8,3	8,2
2007	-6,7	5,8	6,3
2008	4,3	0,3	1,2
2009	3,6	-6,9	-3,2
2010	2,4	12,6	8,5
Ortalama	2,03	4,78	4,95

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Katılım Bankacılığının bu sektörlere verdiği krediler şu şekildedir.

Tablo3,12 Katılım bankacılığının temel sektörlere sağladığı kredilerin dağılımı

Sektörler Yıllar	Tarım Sektörü (%)	Sanayi Sektörü (%)	Hizmet Sektörü (%)
2005	3,03	53,68	43,29
2006	3,18	50,99	45,83
2007	3,33	53,72	42,95
2008	3,55	61,13	35,32
2009	1,79	43,35	54,86
2010	2,19	56,32	41,49

Katılım Bankaları referans alınan analiz döneminde 2008 mali krize kadar her dönemde sanayi sektörüne daha fazla kredi kullanmıştır. Ancak 2008 krizinden sonra sadece 1 yıllık dönemde sanayi sektöründeki istikrarlı büyüme yerini küçülmeye bıraktığı ve hizmet sektöründen daha fazla küçüldüğü için bu dönemde kredilerin hizmet sektörüne kaydığı gözlenmektedir.

Mevduat Bankacılığının sektörlere dağıttığı krediler de;

Tablo3,13 Mevduat bankacılığının sektörlere dağıttığı kredilerin dağılımı

Sektörler Yıllar	Tarım Sektörü (%)	Sanayi Sektörü (%)	Hizmet Sektörü (%)
2005	4,85	25,23	69,92
2006	4,46	30,59	64,95
2007	4,16	30,38	65,46
2008	3,71	33,40	62,89
2009	4,22	28,46	67,90
2010	4,49	30,37	65,14

Mevduat Bankalarında Katılım Bankalarına nispeten daha istikrarlı bir yapı vardır. Mevduat Bankalarında referans dönemde her zaman için hizmet sektörüne kullandırılan krediler daha fazla olmuştur. Hizmet sektörüne kullandırılan krediler %62-70 bandında değişmektedir.

Katılım Bankacılığının mı yoksa Mevduat Bankacılığının mı daha etkin kredi kullandırarak daha fazla reel sektöre olumlu etki bıraktığını anlamak için yıllar bazında kullandırılan kredilerin oranlarının sektörlerin büyüme oranlarıyla karşılaştırmak gerekirse;

2005 yılında en hızlı büyüyen sektör hizmet sektörü olmuştur. Kredi kullandırma oranlarına bakıldığında Mevduat Bankaları yaklaşık %70 oranında fonunu bu sektöre kullandırmıştır. Dolayısıyla Mevduat bankaları 2005 yılında reel sektör için daha etkin şekilde işlem görmüştür. Ayrıca 2005 yılında tarım sektörü referans alınan yıllar bazında bakıldığında en hızlı büyüme oranını yakaladığı yıl olmuştur. Mevduat Bankaları bu yıl içinde Tarım sektörüne Katılım bankalarından daha fazla oranda kredi kullanmıştır.

2006 yılına bakıldığında en hızlı büyüyen sektör sanayi sektörü olmuştur. Katılım Bankacılığı da kullandığı fonların yarısından fazlasını sanayi sektörüne yatırmıştır. Katılım bankacılığı %50 mevduat bankacılığı ise %30 oranında kredilerini kullandırmıştır. Ayrıca bu dönemde tarım sektörü bir önceki döneme nazaran hızlı bir düşüş içerisine girmiştir. Mevduat bankaları tarım sektörüne katılım bankalarından daha yüksek oranda kredi kullandırmıştır.

2007 yılına bakıldığında bu yılda da hizmet sektörü tarım sektöründen daha hızlı büyüme sergilemiştir. Mevduat bankaları bu yılda da kullandıkları kredilerin büyük bir bölümünü hizmet sektörüne kullandırmıştır. Dolayısıyla 2007 yılında kullandırılan kredilere bakıldığında Mevduat bankacılığı katılım bankacılığına kıyasla daha etkin olduğu söylenebilir. Bu dönemde ayrıca tarım sektörüne bakıldığında bir önceki dönemde büyüme hızı düşen fakat büyümeye devam eden tarım sektörünün küçülme yaşadığı görülmektedir. Söz konusu bu küçülme dolayısıyla kullandırılan kredilerin geri dönüşü sıkıntılı hale geldiğinden bu sektöre

kullandırılan krediler bankacılık sistemi açısından olumsuz bir durum teşkil etse bile fon ihtiyacını kapatmaları açısından reel ekonomiye faydalı olduğu söylenebilir.

2008 yılında sanayi ve hizmet sektörlerinde geçen dönemlerde başlayan büyüme hızlarındaki gerileme bu dönemde daha da hızlanmıştır. Sanayi sektörü bir önceki döneme göre neredeyse yerinde kaldı denebilir. Bu düşük oranlı büyümeye nispeten hizmet sektörü %1,2 lik bir büyüme kaydetmiştir. 2008 yılında tarım sektörü küçülmeden kurtularak hızlı bir büyüme trendi içerisine girmiştir. 2008 yılında kullandırılan kredilere bakıldığında oransal olarak tarım sektörüne en fazla krediyi mevduat bankaları kullanmıştır. Büyüme hızı gerileyen sanayi sektörüne en yoğun krediyi katılım bankaları kullanmıştır. Yine büyüme hızı gerileyen fakat sanayi sektörüne göre daha iyi durumda olan hizmet sektörüne mevduat bankaları daha fazla kredi sağlamıştır. Bu dönemde her üç sektöre göre mevduat bankaları daha etkin kredi kullandırma yöntemleri izlediği söylenebilir.

2009 yılına bakıldığında 2008 yılındaki mali krizin etkisiyle sanayi ve hizmet sektörleri geçen dönemlerdeki gerileyen büyüme hızları yerini küçülmeye bırakmıştır. 2009 yılında sanayi sektörü %6,9 oranında hizmet sektörü de %3,2 oranında küçülmüştür. Bu küçülmeler rağmen tarım sektörü büyümesini sürdürmüş ancak bir önceki döneme nazaran daha düşük hızla büyümüştür. 2009 yılında katılım bankacılığı ve mevduat bankacılığı analiz döneminde ilk defa kullandıkları kredilerin büyük bölümlerini aynı sektöre ayırmışlardır. Bu yılda büyüyen tek sektör olan tarım sektörüne en fazla oranlı krediyi mevduat bankaları kullanmıştır. 2009 yılında da mevduat bankaları nispeten daha etkin kredi kullanmıştır.

2010 yılında bir önceki dönemde krizin etkilerini derinden yaşayan sanayi ve hizmet sektörleri bu yılda küçülmeden kurtulmuş ve büyüme trendi içerisine girmişlerdir. Bir önceki yılı %6,9 küçülmeye kapatan ve 2010 yılında %12,6 büyüyen sanayi sektörü önceki dönem ile kıyaslandığında 19,5 puan fark oluşturarak analiz döneminin en hızlı büyüme oranına sahip olmuştur. 2010 yılında her üç sektörde büyümüştür. Ancak tarım sektörünün büyüme hızı bir önceki döneme göre düşüş sergilemiştir. Hizmet sektörü de bu dönemde %8,5 oranında büyümüştür. Bir önceki dönemde küçülme yaşayan sektör önceki döneme 11,7 puan fark

kaydetmiştir. Bu dönemde en hızlı büyüyen sektör olan sanayi sektörüne en yüksek oranlı krediyi katılım bankaları sağlamıştır. Bu sebeple 2010 yılında kredi kullandırma bazında mevduat bankalarının daha etkin oldukları söylenebilir.

2005-2010 analiz döneminde katılım bankaları kullandıkları kredilerin büyük bölümünü sanayi sektörüne ayırmışlardır. Mevduat bankaları ise bu analiz döneminde kullandıkları kredilerin çoğunluğunu hizmet sektörüne tahsis etmiştir. Tarım sektörüne bakıldığında analiz döneminde en az büyüyen sektör olmuştur. Tarım sektörüne oransal olarak en fazla krediyi mevduat bankaları kullandırmıştır. Analiz döneminde ortalama büyümeler tarım sektöründe %2,03 sanayi sektöründe %4,78 ve hizmet sektöründe ortalama %4,95 büyüme kaydetmiştir. En yüksek oranlı büyüme sergileyen hizmet sektörüne en yüksek oranlı krediyi mevduat bankacılığı sağlamıştır. Hizmet sektörünü takip eden sanayi sektörüne en yüksek oranlı krediyi katılım bankacılığı sağlamıştır. Ortalama %2,03 büyüyen tarım sektörüne en yüksek oranlı krediyi mevduat bankacılığı sağlamıştır. Kredi kullandırma oranlarına ve dağılımına bakıldığında mevduat bankacılığı katılım bankacılığıyla kıyaslandığında mevduat bankacılığının daha etkin kredi kullandırarak reel ekonomiye daha fazla katkı sağladığı görülmektedir.

SONUÇ

Mevduat bankaları ve katılım bankalarının karşılaştırdığım bu çalışmamda katılım bankalarının modern anlamda faaliyete yeni sayılabilecek bir geçiş sergileyen katılım bankaları kısa zamanda dünya üzerindeki bir çok ülkeye yayılmıştır. Bu ülkelerden biri olan Türkiye'deki çeşitli kriterlerde faaliyetlerine bakıldığında katılım bankaları mevduat bankalarına oranla daha etkin oldukları gözlenmektedir. Aktif yapılarının artış oranlarının sürekli olarak mevduat bankalarında yüksek olması bu durumun bir göstergesidir.

Katılım bankaları dünya üzerinde "İslami Bankacılık" sloganıyla yayılsa da yapılan çalışmalarda katılım bankaları dini görüş ve güdülerin yanında mevduat bankalarından daha karlı oldukları gerekçesiyle de tercih edilmektedir. Söz konusu bu tercihlerin artmasıyla katılım bankaları dünya üzerinde daha hızlı şekilde büyümektedir ve her geçen gün mevduat bankalarına yaklaşmaktadır. Resmi kurumlardan alınan verilerinde gösterdiği gibi oransal olarak katılım bankaları mevduat bankalarına nispeten daha yüksek oranlı büyümeler kaydetmektedir.

Sonuç olarak her ne kadar mevduat bankaları aktif büyüklükleri, personel ve şube sayıları bakımında katılım bankacılığında çok daha ileride olsa da oransal olarak katılım bankaları mevduat bankalarına oranla daha hızlı gelişip büyümektedir. Ve oransal olarak bu üstünlüğün getirisi olarak yakınsama hipotezi gereği zaman ilerledikçe katılım bankaları mevduat bankalarına yetişecek ve hata mevduat bankalarını sayısal olarak geçecektir.

KAYNAKÇA

Akgüç. Ö, 1975 “Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No: 71, Tisa Matbaacılık, *Ankara*

Akgüç. Ö, 1992, "100 Soruda Türkiye'de Bankacılık", Gerçek Yayınevi, *İstanbul*

Akın. C, 1986, “Faizsiz Bankacılık Ve Kalkınma”, Kayıhan Yayınları, *İstanbul*

Apak. S, 2006, “2006 Yılı Başında Türk Bankacılık Sektörü”, Mufad Dergisi, Sayı 31

Ata. A, 2009, “Banka Yabancılaşmasının Türkiye’deki Yabancı Ve Yerli Bankalar Açısından Karşılaştırılması”, *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt:23, Sayı:4

Aykent. İ, 1970, "Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı", Ege Matbaası, *Ankara*

Bankacılık Kanunu, 2009, "Hukuk Cep Kitapları Dizisi", Seçkin Yayıncılık, *Ankara*

Barışık. S, Şarkgüneşi. A, 2009 “Yabancı Sermaye Hareketlerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri”, *Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:5

Batu. T, 2005 "Finansal Sistem Yapısı İşleyişi Yönetimi Ve Ekonomisi", Birsen Yayın Evi, *İstanbul*

Bulut. İ,Er. B, 2009 "Katılım Bankacılığındaki İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları Ve Risk Sermayesi Yatırım Fonları", *Türkiye Katılım Bankaları Birliği*, Erkan Matbaası

Çalık. A, 2011, "Tekâful Sigorta Sistemi Vekatılım Bankalarında Uygulanabilirliği", *Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü, Yüksek Lisans Tezi*

- Dinler. Z, Özdemir. M, 2009, " Kpss İktisat", Ekin Yayıncılık, 2.Baskı, *Bursa*
- Duman. K, 2002, "Finansal Kriz Ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması", *Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:4
- Erdem. E, 2010, "Para Banka Ve Finansal Sistem", Detay Yayıncılık, *Ankara*
- Eren.A, 2008, "Türkiye Ekonomisi", 2.Baskı, Ekin Yayıncılık, *Bursa*
- Erdoğan. M, 2008, "Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:20
- Haron. S, Norafifah. A, 1999, "The Effects Of Conventional Interest Rates And Rate Of Profit On Funds Deposited With İslamic Banking System İn Malaysia", *International Journal Of İslamic Financial Service* Sayı:1 Yayın No:4
- Işık. S, 2010, "Para, Finans Ve Kriz Post Keynesyen Yaklaşım", Palme Yayıncılık, *Ankara*
- Kaleem. A, "Modeling Monetary Stability Under Dual Banking System: The Case Of Malaysia", *International Journal Of Islamic Financial Services* Sayı. 2 No.1
- Kuran-I Kerim, 2011, Hayrat Neşriyat
- Küçükkocaoğlu. G, 2012, "İslami Bankalar Ve Finans Kurumları" www.Baskent.Edu.Tr/~Gurayk/Finpazcumal7.Doc
- Mannan. M, 1969, "Faizsiz Banka", Çev:Güran. T, Ufuk Yayınları, Ayyıldız Matbaa
- Meunier.D, 1969, "Bankacılık Tarihi", Çev: Aykut Akıncılar, Akmen Yayınları, *İstanbul*
- Özsoy. İ, 1987, "Türkiyede Özel Finans Kurumları Ve İslam Bankacılığı", Timaş Yayınları, *İstanbul*

- Özulucan. A, Deran. A, 2009, "Katılım Bankacılığı İle Genel Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6 Sayı:11
- Parasız. İ, 2011, "Türkiye Ve Dünyada Bankacılık", Ezgi Kitabevi, *Bursa*,
- Polat. A, 2009, "Finansal Yenilik Ve Amaçları İle Katılım Bankacılığı", Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, Erkan Matbaası, *İstanbul*
- Rosly. A, Sanusi. M, "The Application Of Bay'Al-İnah And Bay'al-Dayn İn Malaysian İslamic Bonds: An İslamic Analysis", *International Journal Of İslamic Financial Service*, Sayı:1 Yayın No:2
- Sarısrı. S, 2009 "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Yerel Bankacılık Girişimleri Niğde Örneği", *Türklük Araştırmaları*, Sayı:26
- Selçuk. B, Kozanoğlu. H, 2007, "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:7 Sayı:28
- Tarkan. M, 2001, "Bankacılık Teori, Uygulama Ve Yönetim", Nobel Yayın Evi, *Ankara*
- Tuna. H, 2010, "Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi Ve Türkiye Uygulaması", Nesil Matbaacılık, *İstanbul*
- Türkiye'de Katılım Bankacılığı, 2009, "İstanbul Ticaret Odası Yayınları", Yayın No: 2008-57 *İstanbul*
- Yahşi. F, 2001, "Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni". *Active Dergisi*, Sayı 21 Alkım Yayıncılık

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

www.aaoifi.com

www.albarakaturk.com.tr

www.bankasya.com.tr

www.bankislam.com.my

www.bnm.gov.my

www.cibafi.org

www.darusselam.com

www.icd-idb.com

www.iciec.com

www.ifsb.org

www.iifm.net

www.iiibf.org

www.iirating.com

www.irti.org

www.islamicfinancenews.com

www.kuveytturk.com.tr

www.lawyerment.com.my

www.makalem.com

www.resmigazete.gov.tr

www.tkbb.gov.tr

www.tuketicifinansman.net

www.turkiyefinans.com.tr